

Sociālās zinības 1.–9. klasei

Pamatizglītības mācību priekšmeta programmas paraugs

Satura rādītājs

Ievads.....	2
Mācību priekšmeta mērķis	5
Mācību priekšmeta uzdevumi.....	5
Mācību saturs.....	6
1.–3. klase.....	6
4.–6. klase.....	8
7.–9. klase.....	10
Mācību satura apguves secība, apguvei paredzētais laiks un sasniedzamais rezultāts.....	13
1. KLASE.....	13
2. KLASE.....	19
3. KLASE.....	22
4. KLASE.....	27
5. KLASE.....	32
6. KLASE.....	37
7. KLASE.....	42
8. KLASE.....	50
9. KLASE.....	57
Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni	65
Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	66
Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un metodes.....	70

Ievads

Piedāvātais mācību programmas paraugs atbilst *Pamatizglītības standartam sociālajās zinībās 1.-9. klasei*. Tam ir rekomendējošs raksturs.

Sociālo zinību filozofiski metodiskās pieejas (idejas) skaidrojums, pamatojums

Mūsdienu pasaulei raksturīgas straujas pārmaiņas, kas ietekmē gan cilvēku ikdienas dzīvi profesionālajā un personīgajā jomā, gan valstu un sabiedrību iekšējās un savstarpējās attiecības. Īpaši straujas pārmaiņas notiek valstīs, kurās pēdējā desmitgadē nomainījusies politiskā un ekonomiskā situācija. Gan pieaugušajiem, gan bērniem nākas iepazīt jauna veida sabiedriskās attiecības, nodarbes, nozares, jāprot atrast savu vietu darba tirgū, piedāvāt savas zināšanas un prasmes, iekļauties politiskajā un saimnieciskajā dzīvē. Vienlaikus nedrīkstam pazaudēt ētikas un morāles vērtības, taču tās nevar pasniegt dogmatiski. Sabiedrībai jāveidojas no kritiski domājošiem un sociāli atbildīgiem indivīdiem, kuri spēj un vēlas uzklaut dažādus viedokļus, prot un grib risināt gan viņiem pašiem, gan sabiedrībai un valstij kopumā nozīmīgus jautājumus, veiksmīgi orientējas mainīgajā ekonomiskajā situācijā.

Sociālās zinības veidotas kā integrēts mācību priekšmets, kā vienlīdz nozīmīgus komponentus ietverot ētisko, pilsonisko, ekonomisko un veselības izglītību. Tas balstās uz iestrādēm, kuras veidojušās kopš 90. gadu vidus un izpaudušās kā mācību saturiskā virzība vai stundu skaita ziņā nelieli sociālo zinību priekšmeti – sociālo zinību sadaļa sākumskolas vadlīnijās, veselības mācība 5. un 8. klasē, ētika 7. klasē, ievads ekonomikā 8. klasē un civilzinības 9. klasē. Daudzi skolotāji sociālo zinību tematus ar saviem skolēniem risinājuši klases audzinātāja stundās, ārpusstundu pasākumos, akcijās un projektu darbos.

Lai nodrošinātu pēctecību un sistēmiskumu sociālo zinību mācīšanās, turpmāk sociālās zinības tiek piedāvātas kā vienots mācību priekšmets no 1. līdz 9. klasei. Sociālās zinības ir tematiski un metodiski integrēts mācību priekšmets no 1. līdz 9. klasei. Sociālo zinību saturā iekļauti vairāku akadēmisko disciplīnu pamati: politiskās un tiesību zinātnes, socioloģijas, antropoloģijas, ekonomikas, psiholoģijas, ētikas pamati, uzsvērtā pilsoniskās kompetences veidošana, kā arī nozīmīgu personisku un sociālu jautājumu un problēmu izpēte, akcentēta vispārējo jeb integrālo prasmju – mācīšanās, lēmumu pieņemšanas, saskarsmes, sadarbības, saziņas un sociālās līdzdalības prasmju – apguve.

Sociālo zinību mācīšana un mācīšanās

Lai realizētu sociālo zinību koncepciju un īstenotu sociālo zinību mērķi un uzdevumus, svarīga ir skolotāju profesionālā meistarība pedagogisko pieeju, mācību metožu un paņēmienu mērķtiecīgā izvēlē. Lai sasniegtu sociālo zinību mērķi – skolēnu gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā, nepieciešams atteikties no tradicionāli pierastā mācību procesa, kad skolotājs ir mācību procesa centrālā persona, kurš vienmēr zina pareizo atbildi un sniedz visu nepieciešamo informāciju un zināšanas. Gribam uzsvērt, ka sociālo zinību mācības nav tikai akadēmiska zināšanu apgūšana. Mācību stundās jāiekļauj darbības, kas ļauj skolēniem daudzpusīgi apgūt informāciju par norisēm apkārtējā sabiedrībā, reālām situācijām, ļauj parādīt savas zināšanas, prasmes, pētnieciskās iemaņas, izmantot esošo pieredzi. Sociālo zinību apguves procesā īpašu nozīmi iegūst interaktīvās darba metodes, tiek veicināta saskarsme, atklāta viedokļu un uzskatu daudzveidība, nevis nonākts līdz vienīgajai pareizajai atbildei vai uzskatam.

Lai sociālo zinību mācības būtu sekmīgas, tātad lai skolēni sasniegtu nepieciešamo gatavību, skolotājam, plānojot mācīšanos un mācīšanu, jāņem vērā trīs savstarpēji saistīti un izrietoši principi:

sociālo zinību mācības būs sekmīgas,

- ja tās būs **aktīvas mācības** – tas ir process, kurā skolēni jēgpilni piedalās paši savā mācību procesā, viņi sasaista to, ko jau zina, pēta iespējas, jautājumus, izdara secinājumus un apspriež rezultātus. Skolēns ir mācību procesa centrs, bet skolotāja loma ir – organizators un padomdevējs;
- ja tās būs **problēmorientētas mācības** – tas ir process, kurā izpaužas skolēnu dabiskā zinātkāre un pētīšanas prieks. Tiek meklētas atbildes uz jautājumiem: Kas? Kāpēc? Kā? Kad? Kur? Mācīšanās sākas ar problēmas izvirzīšanu vēl pirms teorētiskā materiāla apguves. Skolēni mēģina risināt problēmu, izmantojot jau esošās un apgūstot jaunas zināšanas un prasmes;
- ja tās būs **praktiskas mācības** – tas ir process, kurā mācības tiek cieši saistītas ar skolēnu dzīvi, viņu pieredzi un interesēm. Mācību process tiek organizēts tā, lai, tēlaini izsakoties, dzīve ienāktu klasē un skolēni reāli ietekmētu, pārveidotu dzīvi.

Iesakām skolotāju praksē īstenot šādas nostādnes:

- skolēns tiek pieņemts kā attīstībā esoša individualitāte, kā personība;
- tiek pieņemta skolēnu dažādā vērtīborientācija (dažādu sociālo grupu, tautību un reliģisko orientāciju ietekmes) un katra skolēna brīvas izvēles tiesības tikumisko vērtību, sociālo uzskatu un pārliecības jautājumos;
- skolotājs ir tolerants un savstarpējās attiecības ar skolēniem veido labvēlības un cieņas gaisotnē;
- skolēns var brīvi paust (vai nepaust) savu viedokli (gan pozitīvo, gan negatīvo), kam ir svarīga nozīme viņa uzskatu, attieksmju un personīgās pozīcijas noskaidrošanā, veidošanā un attīstīšanā;
- mācību satura temati tiek skatīti kā problēmas – lai mācību procesa laikā radušās diskusijas varētu tikt izmantotas un virzītas skolēnu sociālo prasmju, kultūras un personības attīstībā;
- atbildes uz skolēnu jautājumiem ir vēlams sasaistīt ar dzīves realitātēm; skolotājs izvēlas tādus piemērus un situācijas, kuru analīze nerada psiholoģiskas traumas vai barjeras;
- skolotājs negaida un neprasa “ātrus rezultātus”, skolēnu sociālo uzskatu un vērtību izpratnes veidošanās procesā, jo dzīves izpratne un vērtību veidošanās norit saskaņā ar personības individuālo attīstību; svarīgi ir paša skolēna uzsāktie meklējumi.

Piedāvātajā mācību priekšmeta programmas paraugā iekļauts mācību priekšmeta mērķis un uzdevumi. Mācību priekšmeta mērķis atbilst sociālo zinību standartā definētajam mērķim, bet mācību priekšmeta uzdevumi ir specificēti atbilstīgi pamatskolas 1.–3., 4.–6. un 7.–9. klasei. Mācību satura nodaļā iekļauti katras klases temati un tām atbilstošais mācību saturs, to apguvei paredzētais laiks, idejas tēmas atklāsmei un piemēri no skolu prakses, kā arī sasniedzamie rezultāti, kuri tiek sagaidīti no skolēniem. Katrs skolotājs, plānojot darbu konkrētai klasei, var izmainīt apguvei paredzēto laiku. Tāpat skolotājs pats vai kopā ar skolēniem izvēlas tās idejas apspriešanai un idejas darbībai, kuras ir vispiemērotākās

konkrētajai klasei. Sasniedzamie rezultāti, kas atbilst standarta prasībām, ir norādīti **zilā krāsā**, sasniedzamie rezultāti, kas attiecas uz attieksmju veidošanos un vērtībuzskatiem – slīprakstā, bet sasniegumi, kas ir starprezultāti ceļā uz standarta prasībām, – standartrakstā.

Mācību priekšmeta mērķis

Sekmēt skolēnu gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā.

Mācību priekšmeta uzdevumi

1.–3. klases posmā radīt skolēnam iespēju:

- apzināties veselīgu paradumu nozīmi un attīstīt veselīgus paradumus;
- gūt izpratni par ētiskajām vērtībām – godīgumu, čaklumu, uzticību, draudzību, mīlestību;
- apgūt drošības noteikumus, kuri jāievēro, lai saglabātu drošību dažādās ikdienas dzīves situācijās (drošība uz ielas, skolā, sporta nodarbībās, atpūšoties);
- attīstīt pilsoniskās aktivitātes prasmes.

4.–6. klases posmā radīt skolēnam iespēju:

- attīstīt ētisko vērtību izpratni, saskatīt labo un ļauno cilvēkā un sabiedrībā;
- analizējot konkrētus piemērus no dzīves, izprast, kā cilvēka ētiskie uzskati ietekmē viņa raksturu un rīcību;
- novērtēt savstarpējo attiecību un draudzības nozīmi cilvēka dzīvē;
- izprast savas iespējas ietekmēt vides kvalitāti.

7.–9. klases posmā radīt skolēnam iespēju:

- izprast, kā personības tikumisko izaugsmi ietekmē ģimenes, personiski pieņemtās vērtības un sabiedrībā pieņemtās ētiskās normas un principi, raksturot savas ģimenes ētiskās vērtības un novērtēt savas ģimenes ieguldījumu savas personības veidošanā;
- novērtēt pieklājības nozīmi saskarsmē un apgūt lietišķās etiķetes pamatus;
- apzināties veselību kā vērtību, pārliecināties par veselīgu paradumu priekšrocībām;
- izprast valsts pazīmes, demokrātiskas tiesiskas valsts būtību;
- izprast pieprasījuma un piedāvājuma likumsakarības.

Mācību saturs

Sociālo zinību mācību saturs izriet no sociālo zinību pamatizglītības standartā noteiktā obligātā satura. Mācību saturs konkretizēts katram pamatizglītības posmam – 1.–3., 4.–6. un 7.–9. klasei – atbilstoši sociālo zinību obligātā satura struktūrelementiem (skat. tabulu).

Katrai klasei atbilstoši skolēnu vecumposma īpatnībām, ievērojot viņu intereses un vajadzības, ir noteikti 3–10 temati. Katra temata apguvei norādīts ieteicamais maksimālais stundu skaits. Skolotājam, novērtējot katras klases skolēnus – viņu spējas, intereses, jāizlemj, cik stundu konkrēti atvēlēt katra temata apguvei, nepārsniedzot norādīto maksimālo stundu skaitu.

1.–3. klase

Mācību saturs	
Gatavība sociāli atbildīgai nostājai	<p>Skolēns attīsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iecietīgu attieksmi pret cilvēkiem, kas pieder atšķirīgām paaudzēm, • pieklājīgas uzvedības prasmes skolā, uz ielas, sabiedriskajā transportā, viesojoties un uzņemot viesus, • veselīgus paradumus, • izpratni par savām interesēm, • izpratni par darba vērtību, • piederības apziņu skolai, dzimtai, Latvijai, • patriotismu par savu ģimeni, skolu, novadu, valsti, • pilsoniskās aktivitātes prasmes, • pozitīvu pieeju dzīvei (optimismu), • izpratni par palīdzības nozīmi, izpalīdzību.
Sociālpolitisko, ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana	<p>Skolēns attīsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mācību organizatoriskās prasmes: prasmi iepļānot laiku, iekārtot darba vietu mācībām, izvēlēties un turēt kārtībā mācību uzdevumam nepieciešamos mācību piederumus, secīgi izpildīt mācību uzdevumu atbilstīgi skolotāja norādījumiem vai iepriekš dotam uzdevuma aprakstam, vērtēt savus un vienaudžu sasniegumus pēc skolotāja dota parauga, • savas un citu rīcības vērtēšanas un izskaidrošanas prasmes, • lēmumu saistībā ar savām mācību un individuālajām vajadzībām pieņemšanas un īstenošanas prasmes,

Mācību saturs	
	<ul style="list-style-type: none"> • konfliktu risināšanas prasmes, • sadarbības prasmes mācību uzdevumu veikšanai: uzdevumu izpildīšana atbilstīgi skolotāja norādījumiem, strādājot pāri, draudzīgums, ieinteresētība un atsaucība, otra domu uzklauššana, savu ideju piedāvāšana uzdevuma risinājumam, prasme pastāstīt par kopīgi paveikto, • nepieciešamās informācijas iegūšanas prasmes: informācijas atrašana skolotāja norādītajos avotos (Latvijas kartē, zīmējumos, uzziņu literatūrā, vienkāršos grafikos, sarunā ar līdzcilvēkiem, plašsaziņas līdzekļos, arī datorresursos), aptauju veikšana, citu cilvēku stāstījumu uzklauššana, nepieciešamās informācijas atlasīšana mācību uzdevuma veikšanai, • personiskās dzīves un Latvijas notikumu sakārtošanas hronoloģiskā secībā prasmi, • cēloņu un sekas saskatīšanas prasmi, • sava viedokļa paušanas prasmi.
Izpratne par cilvēka un sabiedrības attīstības norisēm un likumsakarībām	<p>Skolēns mācās par:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ētiskajām vērtībām – godīgumu, čaklumu, uzticību, draudzību, • gribas, prāta un jūtu nozīmi ētiskā rīcībā, • paaudžu saikni un atšķirībām, • veselīgu paradumu nozīmi, • drošības noteikumiem, kuri jāievēro, lai saglabātu drošību dažādās ikdienas dzīves situācijās (drošība uz ielas, skolā, sporta nodarbībās, atpūšoties), • vēlmēm un vajadzībām, to atšķirībām, • saimniekošanas apriti, • naudas īpašībām, • īpašuma formām, • saprātīga patērētāja tiesībām un pienākumiem, • vietējo pašvaldību funkcijām, • sava kultūrvēsturiskā novada/pilsētas tradīcijām, saimniecisko dzīvi, nodarbošanās veidiem, • Latvijas valsts simboliem, svētkiem, latviešu tautas tradīcijām.

4.–6. klase

Mācību saturs	
Gatavība sociāli atbildīgai nostājai	<p>Skolēns attīsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izpratni par solidaritātes un izpalīdzības (ziedošanas) vērtību cilvēku attiecībās, • izpratni par savstarpējo attiecību un draudzības vērtību cilvēka dzīvē, • izpratni par pieklājīgas uzvedības nozīmi sadarbības veicināšanā un pieklājīgas uzvedības prasmes uz ielas un sabiedriskās vietās: veikalā, sabiedriskajā transportā, teātrī, sakrālās vietās u. c., • izpratni par dzīvības vērtību un prasmi saudzīgi izturēties pret dzīvām būtnēm un apkārtējo vidi, • izpratni par savu atbildību par savu veselību un drošību, gatavību izvēlēties veselīgus paradumus, • prasmi sniegt elementāru palīdzību cietušajam, • prasmi uzņemties pienākumus un izmantot savas tiesības (piem., skolas pašpārvaldes sniegtās iespējas), • izpratni par ģimenes, mājas, dzimtenes vērtību savā un citu cilvēku dzīvē, • gatavību atzīt citu tiesības uz saviem atšķirīgiem uzskatiem, • gatavību pieņemt lēmumus, pamatojoties uz ekonomiskiem, tiesiskiem un ētiskiem apsvērumiem.
Sociālpolitisko, ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un interpretēšana	<p>Skolēns attīsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mācību prasmes: prasmi prognozēt nepieciešamo laiku mācībām un plānot savu laiku mācībām, kopā ar skolotāju noformulēt sava sasniegtā vērtēšanas kritērijus un veikt pašvērtējumu, • sadarbības prasmes: prasmi sadarboties ar visiem klasesbiedriem, izpratni par sadarbības priekšrocībām un iespējamiem sarežģījumiem, spēju būt draudzīgam, ieinteresētam un atsaucīgam pret visiem grupas biedriem, prasmi uzklaut un pārdomāt citu uzskatus, neizdarot pārsteidzīgus secinājumus, iecietīgu attieksmi pret grupas biedriem ar atšķirīgiem uzskatiem, • mācībām nepieciešamās informācijas ieguves prasmes: mērķtiecīga jautājumu uzdošana, patstāvīga informācijas avotu izvēle un informācijas atrašana dažādos informācijas avotos (uzziņu literatūra, vienkārši grafiki, saruna ar līdzcilvēkiem, plašsaziņas līdzekļi, arī datorresursi), mācību uzdevumam būtiskas un nebūtiskas informācijas nošķiršana, sagatavošanās intervijai, intervēšana, intervijas materiālu apkopošana un noformēšana, anketu izveidošana, aptauju veikšana, iegūto rezultātu apkopošana, • savas dzīves, savas ģimenes (dzimtas), Latvijas svarīgāko notikumu sakārtošanas hronoloģiskā secībā prasmi, • prasmi saskatīt un izvērtēt cēloņus un sekas dažādās dzīves situācijās,

Mācību saturs	
Izpratne par cilvēka un sabiedrības attīstības norisēm un likumsakarībām	<ul style="list-style-type: none"> • mutiska ziņojuma par grupas darba rezultātiem sniegšanas prasmi. <p>Skolēns mācās par:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ētiskajām vērtībām – labo un ļauno cilvēka rīcībā un sabiedriskajās norisēs, ētisko ideālu, sirdsapziņu, • cilvēka tikumiskās rīcības regulācijas iekšējiem un ārējiem faktoriem, • ētisko uzskatu ietekmi uz cilvēka raksturu un rīcību (analizējot konkrētus piemērus no dzīves), • cilvēka augšanas un attīstības norisēm cilvēka dzīves laikā: piedzimšanu, bērnību, pusaudža gadiem, jaunību, briedumu, vecumu un nāvi, pārmaiņām zēnu un meiteņu ķermenī pusaudžu vecumā, • emociju nozīmi savā dzīvē un iespējām ietekmēt citu cilvēku emocijas, • dzīvesveida nozīmi veselības saglabāšanā: ķermeņa higiēnas, darba un atpūtas režīma, fizisko aktivitāšu, uztura, smēķēšanas (arī pasīvās smēķēšanas), alkohola un narkotisko, psihotropo un jauno psihoaktīvo vielu lietošanas ietekmi uz veselību un darba spējām, • paņēmieniem, kā rīkoties nelaimes un pret pašu vērstas psiholoģiskās un fiziskās vardarbības gadījumos, • savām iespējām ietekmēt vides kvalitāti, • savām, savas ģimenes, ikviena cilvēka galvenajām ekonomiskajām un sociālajām vajadzībām, mācās izprast patērētāja lomu un patērētāja pienākumus un tiesības, • ražošanas resursiem, to ierobežotību, • komercdarbības formām (iepazīstoties ar tuvākajā apkārtnē (pagastā/ pilsētā/mikrorajonā) esošajiem uzņēmumiem), • svarīgākajiem nodokļiem: pievienotās vērtības nodokli (PVN), ienākuma nodokli, sociālās apdrošināšanas iemaksu, • darba nozīmi cilvēka labklājības veidošanā (ilustrējot ar piemēriem, kad zināšanas, izglītība, uzņēmība palīdzējušas cilvēkiem kļūt turīgiem un gandarītiem), • naudas īpašībām un funkcijām, • Latvijas novadiem, kaimiņvalstīm, Latvijas valsts simboliem, valsts svētkiem un piemiņas dienām (25. martu, 14. jūniju, barikāžu dienām u. c.), • kultūras daudzveidību Latvijā: nozīmīgākajām kultūras jomām (sadzīve, nodarbošanās veids, izglītība, reliģija, māksla, literatūra, folklorā, etnogrāfija), dažādu tautu kopīgajām un atšķirīgajām iezīmēm, to izpausmi parašās un tradīcijās, • demokrātisku vēlēšanu sistēmu,

Mācību saturs	
	<ul style="list-style-type: none"> • valsts uzdevumiem, • bērnu tiesībām un pienākumiem.

7.–9. klase

Mācību saturs	
Gatavība sociāli atbildīgai nostājai	<p>Skolēns attīsta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • izpratni par altruisma, ziedošanas, sponsorēšanas, mecenātisma, filantropijas vērtību un nepieciešamību, • iecietību pret atšķirīgo (izņemot gadījumus, kad tiek aizskarta personības un sabiedrības drošība), • izpratni par to, ka cilvēkiem ir dažāda reliģiskā, politiskā u. c. pārliecība; ir tolerantants pret mazākuma viedokli, • gatavību veidot pozitīvas, cieņpilnas savstarpējas attiecības ar līdzcilvēkiem, • cieņu pret cilvēka dzīvību, savu viedokli par klonēšanas, abortu un eitanāzijas pieļaujamību, • izpratni par ģimenes ieguldījumu savas personības veidošanā, • spēju izvērtēt savu rīcību, izmantojot ētisku argumentāciju, ja nepieciešams, atzīt savas kļūdas un aizspriedumus un mainīties, • izpratni par veselību kā vērtību un gatavību piekopt veselīgu dzīvesveidu, • izpratni par dzimumu līdztiesības vērtību, • gatavību ievērot pieklājības normas lietišķajā saskarsmē, • izpratni par veselīgas vides nozīmi un gatavību veidot veselīgu vidi, • gatavību praksē izmantot pilsoniskās līdzdalības iespējas skolas, pašvaldības un valsts mēroga norisēs, • izpratni par darba vērtību, • gatavību plānot savu turpmākās profesionālās darbības jomu, izvērtējot savas spējas, intereses un sabiedrības vajadzības, • gatavību izvēles situācijā, balstoties uz ekonomiskiem apsvērumiem un ievērojot godīguma, taisnīguma un cilvēkmīlestības principus, izvērtēt vairākas alternatīvas, prognozēt pieņemtā lēmuma īstenošanas sekas un pieņemt lēmumu darbībai.
Sociālpolitisko, ekonomisko norišu un personības attīstības pētīšana un	<p>Skolēns attīsta:</p>

Mācību saturs	
interpretēšana	<ul style="list-style-type: none"> • personisko mācīšanās stilu: noskaidro sev piemērotāko veidu, kā organizēt mācīšanos, un prot pastāstīt par to citiem, • prasmi kopā ar grupas biedriem formulēt mācību sasniegumu kritērijus un vērtēt savu un citu skolēnu veikumu atbilstīgi kritērijiem, • sadarbības prasmes: prasmi piedāvāt savu viedokli vai problēmas risinājumu un uzklaustīt citu viedokli kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai, spēju pieņemt kompromisu kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai, prasmi pārvaldīt savas emocijas un būt iecietīgam pret atšķirīgo (izņemot gadījumus, kad tiek aizskarta personības un sabiedrības drošība), • mācībām nepieciešamās informācijas ieguves prasmes: prasmi patstāvīgi izvēlēties, kritiski izvērtēt un izmantot piemērotus informācijas avotus, dažādos veidos sistematizēt, apkopot informāciju, t. sk., izmantojot grafiskās organizācijas formas (tabulas, shēmas, domu kartes), prasmi izvēlēties mācību uzdevumam atbilstīgu informācijas ieguves veidu, • prasmi analizēt dažādus viedokļus, izvērtējot faktus, un argumentēti aizstāvēt savu viedokli, izmantojot ētisku, ekonomisku un tiesisku argumentāciju, • prasmi izvēles situācijā izvērtēt vairākas alternatīvas, prognozēt pieņemtā lēmuma īstenošanas sekas un pieņemt lēmumu darbībai, balstoties uz ekonomiskiem apsvērumiem un ievērojot godīguma, taisnīguma un cilvēkmīlestības principus, • prasmi prognozēt savas rīcības sekas, balstoties uz cēloņseku sakarības izpratni.
Izpratne par cilvēka un sabiedrības attīstības norisēm un likumsakarībām	<p>Skolēns mācās par:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pastāvīgo un mainīgo ētisko vērtību pasaulē, universālajām ētiskajām vērtībām: labestību, godīgumu, taisnīgumu, iecietību, līdzietību, uzticību, brīvību un pietāti pret dzīvību, patiesumu, draudzību, mīlestību, solidaritāti, cieņu, • ētiskajām pamatvērtībām kristietībā (apvienotais bauslis, Kalna sprediķis), folklorā (tikumi un dievības) un to mijiedarbību ar sekulārajām vērtībām (salīdzinot vismaz divu dažādu sociālo grupu ētiskos ideālus, izmantojot piemērus no dzīves, vēstures, mākslas), • personiski pieņemtu, ģimenes vērtību un sabiedrībā pieņemto ētisko normu un principu ietekmi, • pieklājības normām lietišķajā saskarsmē, • fizioloģisko pārmaiņu ietekmi uz pusaudža un jaunieša garīgo un fizisko veselību, jaunieša garīgās pilnveidošanās ceļiem, • fiziskās un garīgās veselības kopsakarībām, dažādu emociju un stresa cēloņiem, iespējām tikt galā ar negatīvām emocijām, • seksualitātes būtību, dzimumu lomām,

Mācību saturs

- cilvēku saimnieciskās darbības veidiem un principiem,
- pieprasījuma un piedāvājuma likumsakarībām,
- valsts lomu un tās ekonomiskajiem uzdevumiem,
- darba tirgu un iespējām tajā iesaistīties,
- valsts sociālajām garantijām,
- ģimenes nozīmi personības attīstībā un socializācijā,
- sabiedrības sociālo struktūru,
- valsts pazīmēm, demokrātiskas tiesiskas valsts būtību,
- tiesiskas valsts likumdošanu (Krimināllikumu, Civillikumu, Administratīvā procesa likumu),
- pašvaldību kompetencēm un valsts iekšējām un ārējām funkcijām,
- nozīmīgākajām starptautiskajām konvencijām (piemēram, ANO Bērnu tiesību konvencija),
- Eiropas Savienības, Eiropas Padomes, NATO, ANO izveidošanas mērķiem un to darbības virzieniem,
- globalizāciju un tās izpausmēm Latvijā un pasaulē.

Mācību satura apguves secība, apguvei paredzētais laiks un sasniedzamais rezultāts

1. KLASE

1. TEMATS: Es skolā. Es un mani klasesbiedri

Skolēna pienākumi un tiesības. Skolas noteikumi. Mācību plānošana un organizēšana. Personīgā higiēna. Drošība skolā, ceļā uz skolu. Palīdzība nelaiemes gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apgūt jaunu sociālo lomu un orientēties skolā,
- attīstīt piederības sajūtu klasei, skolai,
- apgūt mācību organizatoriskās prasmes un patstāvīgas mācīšanās pamatus;
- attīstīt piederības sajūtu savam kolektīvam;
- apgūt drošības pamatus.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 10 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Idejas apspriešanai Ko tu vari pastāstīt par sevi? Kā tu audz? Kā tu mainies? Kas ir skola, skolēns, skolotājs? Kāpēc tu ej skolā? Kas kārto tavu skolas somu? Kas atrodas tavā skolas somā? Kā tu jūties mājās, uz ielas un skolā? Kādus noteikumus tu ievēro? Kas tos izdomā? Kā noteikumi tevi aizsargā? Kas tas ir – tiesības? Kas tas ir – pienākumi? Kādas tev ir tiesības un pienākumi? Vai tu pārrunā ar vecākiem savu ceļu no skolas uz mājām? Kā tu vari sev palīdzēt un aizsargāt sevi bīstamās situācijās? No kā tev ir jāuzmanās? Kur skolā meklēt palīdzību, ja kaut kas neveicas vai kāds dara pāri? Kur meklēt palīdzību, ja slikti jūties vai noticis nelaiemes gadījums?	Prot nosaukt un raksturot sevi un iegūt informāciju par citiem. Zina skolēna tiesības un pienākumus un skolas iekšējās kārtības noteikumus. Zina, kāda ir noteikumu nozīme cilvēku ikdienas dzīvē. Mācās organizēt darba vietu, darba piederumus mācībām, sakārtot skolas somu. Mācās pieklājīgi uzvesties skolā. Novērtē riska situācijas, kas apdraud personisko veselību un drošību (satiksme, svešinieki, vielas u. c.). Zina, kur meklēt palīdzību nelaiemes gadījumos un vardarbības gadījumos. Izprot personiskās higiēnas nozīmi. Mācās ieplānot laiku mācībām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Kas tev palīdz justies labi, augt, mācīties, būt veseram? Kāpēc jābūt tīram? Kāpēc regulāri jāmazgā rokas? Kā tu vari rūpēties par savu tīrību?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Uzzīmē savu vizītkarti!</p> <p>Uzzīmē savu ceļu uz mājām!</p> <p>Kopā ar skolotāju dodies ekskursijā pa skolu, lai uzzinātu, kur atrodas direktora, medmāsas kabinets, dežurants u. c.!</p> <p>Uzzīmē savas skolas plānu un iezīmē tajā ceļu līdz savai klasei!</p> <p>Kopīgi izvēlieties savas klases dziesmu u. c.! Kopā ar skolotāju sāc veidot savas klases “Klases tradīciju albumu”!</p> <p>Izpēti, kurā vietā skolā var iegūt informāciju par notikumiem un jaunumiem skolā! (Projekts “Ko “stāsta” skolas sienas?”)</p> <p><i>Noorganizējiet bērniem kādu no Džimbas drošības nodarbībām – Džimbas drošības stunda vai Džimbas drošības ceļojums.</i></p>	<p>Mācās iekārtot darba vietu atbilstīgi mācību uzdevumam.</p> <p>Mācās izvēlēties un turēt kārtībā mācību uzdevumam atbilstīgus darba piederumus.</p> <p>Mācās iegūt mācībām nepieciešamo informāciju aptaujājot, sarunājoties, klausoties citu stāstījumu.</p>

2. TEMATS: Mēs Latvijā

Latvijas valsts simboli un svētki. Latvijas iedzīvotāji: etniskā daudzveidība. Latviešu tautas tradīcijas un folklorā salīdzinājumā ar citas tautas/tautu tradīcijām). Dzimumu atšķirības. Tolerance pret atšķirīgo.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- iepazīt Latvijas simbolus un latviešu tautas tradīcijas,
- apzināties, ka Latvijā dzīvo dažādu tautību cilvēki, ka cilvēkiem ir gan kopīgas, gan atšķirīgas intereses, tradīcijas, un mācīties būt saprotošam pret atšķirīgo (cienīt atšķirīgo).

Apguvei paredzētais laiks: līdz 10 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Mēs esam līdzīgi, tomēr atšķirīgi. Kas raksturīgs tavai klasei un klasesbiedriem? Kādas ir tavas un citu klasesbiedru labās īpašības? Ar ko atšķiras zēni un meitenes?</p> <p>Kādas tautības tu zini? Kas ir mūsu kaimiņi? Noskaidro, kādu tautību bērni mācās tavā klasē! Kas visiem ir kopīgs, kas atšķirīgs? Ko nozīmē “sadzīvot”? Kas ir mūsu valsts kaimiņi?</p> <p>Kādus svētkus svinam? Kādus valsts svētkus tu zini? Kā mēs svinam svētkus? Kuri svētki tev patīk vislabāk? Kāpēc?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Intervē klasesbiedrus, lai uzzinātu, kādu tautību bērni mācās tavā klasē! Kopā izveidojiet klases tautību varavīksni!</p> <p>Izpēti, kādus Latvijas simbolus lieto valsts svētkos!</p> <p>“Labo vārdu ceļš” (skolēni nostājas divās rindās, katrs skolēns iet pa tuneli, un klasesbiedri viņu uzmundrina, uzsitot pa plecu un pasakot kādus labus vārdus).</p>	<p>Pazīst sava pagasta/pilsētas un Latvijas simbolus.</p> <p>Iepazīst latviešu tautas tradīcijas un folkloru, kā arī citu tautu tradīcijas, salīdzina tās, meklējot kopīgo un atšķirīgo.</p> <p><i>Prot saviem vārdiem pastāstīt, ka godīgums, čaklums un labestība ir nozīmīgas un vērtīgas īpašības.</i></p> <p>Izprot kopīgo un atšķirīgo starp sevi un citiem bērniem.</p> <p><i>Ir draudzīgs, ieinteresēts un atsaucīgs, mācās cienīt atšķirīgo.</i></p> <p>Mācās salīdzināt, kas ir kopīgs un kas atšķirīgs dažādiem cilvēkiem (piemēram, intereses, vērtības, izskats, uzskati u. c.).</p>

3. TEMATS: Kā mācīties ar prieku?

Mācības kā darbs. Mācību un brīvā laika plānošana. Veselīga mācību vide. Mācīšanās stili. Labvēlīgu savstarpējo attiecību nozīme veiksmīgām mācībām.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast mācības kā darbu un veidot brīvā un mācību laika plānošanas iemaņas,
- apzināties, ka veiksmīgi mācīties var dažādos veidos, un apgūt daudzveidīgas mācīšanās prasmes,
- iemācīties novērtēt un iekārtot veselībai labvēlīgu darba vietu un veidot labvēlīgas, iejūtīgas savstarpējās attiecības mācību procesā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 5 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā tu pavadi savu dienu? Kādus darbus tu katru dienu dari vienā un tajā pašā laikā? Kā tu pavadi laiku pēc nodarbībām skolā?</p> <p>Kāpēc jāmacās?</p> <p>Kas palīdz mācīties? Kas tev izdodas labi? Kā tu pildi mājas darbus? Vai tev vieglāk mācīties ar draugu vai vienatnē?</p> <p>Kam ir paredzēti dažādi mācību līdzekļi, un kā tos izmanto?</p> <p>Kas tev jāievēro, lai mācīšanās nenogurdinātu, nekaitētu redzei, neveidotu līku muguru? Kā tu pats vari rūpēties par savu darba vietu, rūpēties par sevi?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Novēro, ko tu dari vienā un tajā pašā dienas stundā nedēļas vai mēneša laikā! Salīdzini savus novērojumus ar klasesbiedru novērojumiem!</p> <p>Izveido (kombinē zīmējumu ar pulksteņa modeli, uzraksti, veido datorā) savu dienas plānu! Iespējams veidot arī klases dienas plānu. Uzzīmē komiksu "Mana diena"!</p> <p>Kopā ar skolotāju dodieties ekskursijā uz skolas bibliotēku!</p> <p>"Krāsainais dienas plāns" (katrs skolēns tabulā, kas sadalīta diennakts stundās, ar dažādu krāsu palīdzību iekrāso savas darbības, piemēram, gulēšana, ēšana, mācības, sporta nodarbības).</p>	<p>Novērtē, ka, plānojot dienu, iespējams sekmīgāk tikt galā ar pienākumiem.</p> <p>Zina, ka ir dažādi no mācībām brīvā laika pavadīšanas veidi. Izmantojot dažādus informācijas avotus, iepazīstas ar dažādiem brīvā laika pavadīšanas veidiem un prot par tiem pastāstīt citiem.</p> <p>Prot strādāt pāri, ir draudzīgs, ieinteresēts, atsaucīgs.</p> <p>Uzklausa otra domas un prot izteikt savu domu.</p> <p>Apzinās apstākļus, kas ietekmē veselību saistībā ar mācību darbu, un prot izvēlēties/iekārtot piemērotu mācīšanās vidi.</p> <p>Strādājot pāri, ierosina, kā uzlabot klases vai skolas vidi.</p> <p>Ar piemēriem ilustrē dažādus attiecību veidus mācību procesā un prot paskaidrot, kāpēc savstarpēja labvēlība veicina labāku mācīšanos.</p> <p>Mācās klausīties un izteikt savu domu.</p> <p>Mācās izmantot dažādus mācību līdzekļus.</p> <p>Prot nosaukt īpašības, kuras veicina saskarsmi.</p>

4. TEMATS: Patērētāji – tie esam mēs

Vēlmes un vajadzības. Cilvēka pamatvajadzības. Ekonomiski pamatota izvēle. Darba vērtība. Kā būt saprātīgam patērētājam?

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- noskaidrot cilvēka pamatvajadzības,
- mācīties atšķirt vēlmes no vajadzībām,
- izprast materiālo lietu vērtību, ar cieņu izturēties pret savu un citu darbu,
- izprast, kas ir patērētājs, un mācīties būt saprātīgam patērētājam.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 10 stundām.

Iejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir vēlmes, un kas ir vajadzības? Vai tās visiem ir vienādas? Kādas ir tavas vēlmes un vajadzības? Kādas ir cilvēka pamatvajadzības?</p> <p>Kā ir sadalīti mājās veicamie darbi tavā ģimenē? Kādi ir tavi pienākumi mājās? Kāpēc cilvēki strādā?</p> <p>Kas patērē saražoto? Vai tu vari iegādāties visu, ko tu vēlies? Kā tu izvēlies precī vai pakalpojumu? Kā pret tevi izturas kā pret pircēju? Kā tu jūties kā pircējs?</p> <p>Iejas darbībai</p> <p>Uzzīmē savu vajadzību piramīdu!</p> <p>Izpēti vienas preces vai divu preču cenas mikrorajona/ciema 2–3 veikalos un izvēlies, kurā veikalā tu iepirktos!</p> <p>Pastāsti, kurš ir tavs mīļākais veikals, un pamato, kāpēc!</p> <p>Kopā ar skolotāju izpēti, kas ir projekts “Zaļais punkts” un kā tu un tavi ģimenes locekļi var iesaistīties!</p> <p>Organizējiet vides sakopšanas talku!</p> <p>Noskaidro, kur strādā tavi vecāki! Klasē pārrunājiet, kādas preces vai pakalpojumus viņi rada (ražo)!</p>	<p>Zina, kādas ir cilvēka pamatvajadzības. Prot atšķirt vēlmes no vajadzībām.</p> <p>Saprot, cik nozīmīgi ir produktīvi strādāt.</p> <p>Apzinās lietu vērtību (katra lieta ir cilvēka darba rezultāts).</p> <p>Prot pastāstīt, ko nozīmē saprātīgs patērētājs.</p> <p>Sāk apzināties savu saistību ar vidi un atbildību par to.</p> <p>Mācās rūpēties par apkārtējo vidi.</p> <p>Mācās izvēles situācijā ikdienā izvērtēt divas alternatīvas un pieņemt ekonomiski pamatotu lēmumu.</p>

2. KLASE

1. TEMATS: Es un mans laiks

Personīgās intereses. Interesu izglītības iespējas. Paaudžu saites, to nozīme. Paaudžu pēctecība, kopīgais, atšķirīgais. Sociālo procesu pētīšanas metodes: notikumu sakārtošana hronoloģiskā secībā, aptauja.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apzināties savas intereses, iesaistīties dažādās skolas un ārpuskolas aktivitātēs,
- apzināties dažādu paaudžu savstarpējās saites un notikumu pēctecību,
- apzināties paaudžu atšķirības un būt iecietīgam pret atšķirīgo.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 10 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādas ir tavas intereses? Kas tev padodas vislabāk? Kādi ir cilvēku vaļasprieki? Kā un kur tu vari sevi pilnveidot? Kādas sabiedriskās dzīves norises tu zini tuvākajā apkārtnē? Kā par tām uzzināt?</p> <p>Vai tava vecmāmiņa arī bija bērns? Kā viņas bērnība atšķiras no tavējās? Ko “stāsta” kalendārs?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Kopā ar skolotāju dodieties uz kādu tuvumā esošo interešu izglītības iestādi, uzziniet, kādas iespējas tas piedāvā! Izpētiet interešu izglītības iespējas skolā!</p> <p>Veic aptauju par klasesbiedru sasniegumiem un izveido klases rekordu “Ginesa grāmatu”!</p> <p>Kopā ar skolotāju iepazīstieties ar direktora vietnieces ārpusklasses darbā skolas pasākumu plānu, pārrunājiet klases līdzdalību tajā!</p> <p>Aptaujā, kāda bija tavu vecvecāku (vecāku) bērnība, izveido ģimenes “Laika grāmatu”! Salīdzini to ar savu bērnību!</p> <p>Izveidojiet klases vienas nedēļas kalendāru! Projekts “Manas iepriekšējās nedēļas (mēneša, gada) notikumu kalendārs”.</p>	<p>Novērtē savas intereses un iespējas tās īstenot.</p> <p>Ir iepazīs interešu izglītības piedāvājumu skolā un tuvākajā apkārtnē.</p> <p>Prot pastāstīt par savu ģimeni un dzimto vietu.</p> <p><i>Apzinās ģimenes, dzimtās vietas nozīmi savā dzīvē.</i></p> <p>Apzinās paaudžu pēctecību, notikušās izmaiņas, paaudzēm mainoties.</p> <p>Ar konkrētiem piemēriem pamato (ilustrē) paaudžu savstarpējo saišu nozīmību.</p> <p>Apzinās, ka notikumi seko laikā cits citam, ka ir pagātne, tagadne, nākotne.</p> <p>Mācās veikt aptauju.</p> <p>Mācās salīdzināt, kas ir kopīgs un kas atšķirīgs dažādiem cilvēkiem (piemēram, intereses, vērtības, izskats, uzskati u. c.).</p>

2. TEMATS: Tu tāds pats kā es un citādāks

Cilvēku vecuma, uzskatu, veselības, mantiskā stāvokļa atšķirības, to respektēšana. Draudzība. Konflikti un to risināšanas veidi. Piedošana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast, ka cilvēkiem ir dažādi uzskati, veselība, mantiskais nodrošinājums u. c., mācīties pieņemt to un sadzīvot ar to,
- apzināties draudzības vērtību,
- apzināties cilvēku konfliktu cēloņus un mācīties atrisināt konfliktus,
- izprast piedošanas vērtību.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 14 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādas rakstura īpašības tev piemīt? Kuras tu gribētu mainīt? Kāpēc? Kādu tu gribētu redzēt savu draugu? Vai tu esi īsts draugs?</p> <p>Ar ko cilvēki atšķiras cits no cita? Kas notiek, ja strīdas? Kā tu jūties strīdā? Kā jūtas citi cilvēki? Kā pārvarēt domstarpības?</p> <p>Kas ir ņirgāšanās? Kāpēc nav labi ņirgāties par klasesbiedriem vai apkārtējiem?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Organizējiet spēli “Slepenais draudziņš” (katrs skolēns izlozē slepeno draudziņu, kuram nedēļas laikā sagādā kādu patīkamu pārsteigumu vai izdara ko patīkamu)! Pēc spēles apspriediet, kā jutāties, ko ieguvāt, ko izpratāt!</p> <p>Atcerieties kādu nesen notikušu strīdu klasē, skolā, izanalizējiet cēloņus, izdomājiet, kā to varētu atrisināt!</p> <p>Izpētiet Bērnu tiesību deklarāciju!</p>	<p>Apzinās savas tiesības uz aizstāvību un palīdzību.</p> <p>Zina, ka cilvēki ir dažādi, un ar piemēriem no savas pieredzes prot to ilustrēt.</p> <p>Prot raksturot savas un citu pozitīvās prasmes un īpašības.</p> <p>Saskata citu vajadzības un mācās tās respektēt.</p> <p>Zina, ka strīdiem ir dažādi cēloņi, un mācās tos novērst.</p> <p>Mācās pazīt (nosaukt) dažādas emocijas, sāk apjaust emociju cēloņus.</p> <p>Mācās saprast, ka katrai rīcībai ir sekas.</p> <p>Mācās sadarboties ar klasesbiedriem.</p> <p>Mācās izprast saskarsmes vērtību, mācās neaizvainot klasesbiedrus un neņirgāties.</p> <p><i>Novērtē dalīšanās prieku (prot dalīties ar citiem).</i></p> <p><i>Prot pastāstīt par savām izjūtām situācijās, kad saņēmis mīlestību, rūpes, piedošanu un kad to sniedzis.</i></p>

3. TEMATS: Gribu, protu, varu!

Gribas, prāta un jūtu nozīme personības attīstībā. Veselības vērtība un atbildība par to. Darbs ar informācijas avotiem.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apzināties savas intereses, dotumus,
- izprast gribasspēka, prāta un jūtu lomu pašpilnveides procesā,
- atklāt veselīga dzīvesveida priekšrocības un apzināties, ka veselīgi paradumi ir paša izvēle,
- apgūt patstāvīgas mācīšanās prasmes,
- attīstīt informācijas ieguves prasmes.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 12 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Par ko tu gribi kļūt? Ko darīt, lai sasniegtu to, ko vēlies? Vai viss, ko tu vēlies, ir tev nepieciešams? Kas nepieciešams, lai iegūtu to, ko vēlies?</p> <p>Kā saglabāt un veicināt savu veselību? Ko tu vari dzīvībai sasniegt, ja esi vesels? Ko tu nevari, ja slimo? Ko tu dari, lai būtu vesels (vai uzlabotu savu veselību)? Kā cilvēki mēdz darīt pāri savai veselībai?</p> <p>Kas tev jāmācās? Ko tu esi iemācījies? Kā tev vieglāk iegaumēt?</p> <p>Kā vieglāk mācīties? Kur veicas tev un tavam klasesbiedram?</p> <p>Kur var atrast atbildes uz jautājumiem? Kā izmantot grāmatu un citus avotus informācijas ieguvei?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Atrodi trīs dažādus informācijas avotus par vienu un to pašu jautājumu!</p> <p>Uzzīmē (izveido kolāžu), par ko tu vēlētos kļūt!</p> <p>No sava fotoalbuma vai citiem avotiem atrodi attēlus, kuros tu pats vai citi cilvēki pauž dažādas emocijas!</p>	<p>Apzinās un ilustrē ar piemēriem, ka cilvēka ētisko rīcību var noteikt prāts, jūtas un gribasspēks.</p> <p>Prot pastāstīt citiem par to, ko prot un var iemācīt citiem.</p> <p>Mācās vērtēt vienaudžu mācību sasniegumus.</p> <p>Mācās izmantot dažādus informācijas avotus.</p> <p>Sāk apzināties veselīga dzīvesveida nozīmi.</p> <p>Skaidro, kāpēc jā rūpējas par veselību.</p> <p>Mācās pazīt dažādu emociju izpausmes. Spēj saistīt emocijas ar notikumiem.</p> <p>Apzinās sava darba un mācību vērtību.</p> <p>Zina, ka katrs cilvēks var būt darbaspēks, un prot pastāstīt, ko cilvēks var darba tirgū piedāvāt (fizisko spēku, zināšanas, prasmes, iemaņas, pieredzi, dotumus).</p> <p>Mācās atrast mācību uzdevuma veikšanai nepieciešamo informāciju skolotāja norādītajos informācijas avotos.</p> <p>Prot atlasīt un izmantot mācību uzdevumam nepieciešamo informāciju.</p>

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Uzraksti "Labas veselības recepti" savam draugam, lai viņš neslimotu! Dodieties ekskursijā uz skolas bibliotēku! Sarīkojiet "Klases talantu konkursu" (katrs skolēns piedalās, izpaužot savus talantus vai intereses, hobijus)!	

3. KLASE

1. TEMATS: Kā saprast sevi un citus?

Emocijas, to izpausmes saistībā ar notikumiem skolēna dzīvē. Attiecību veidošana ar citiem cilvēkiem (ģimenē, klasē, skolā). Kopīgs darbs. Grupas darba noteikumi.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- iepazīt dažādu emociju izpausmes, saistīt tās ar notikumiem viņu dzīvē,
- izprast, kā iespējams sagādāt pozitīvas emocijas saviem ģimenes locekļiem,
- izprast, ka visiem cilvēkiem vajadzīga uzmanība un citu rūpes,
- vērtēt cilvēku izturēšanos citam pret citu,
- iepazīt sevi (intereses, īpašības),
- apgūt sadarbības prasmes.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 6 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādas rakstura īpašības tu zini? Kādas rakstura īpašības tev palīdz sadzīvot ar citiem bērniem? Par ko tu priecājies? Kad tu esi bēdīgs, kas tevi sarūgtina? Kas liecina par cilvēku izjūtām? Kā tu uzzini, kā jūtas tavi ģimenes locekļi? Kā tu vari sagādāt priecīgus brīžus saviem ģimenes locekļiem? Kā tu varētu apsveikt savus ģimenes locekļus viņu svētkos? Ko nozīmē “dalīties priekā”? Kādas izjūtas tevī ir izraisījuši dalīšanās ar kādu mantā, priekā, bēdās?</p> <p>Kā tu vari palīdzēt citiem mācībās? Ko citi varētu palīdzēt tev? Kas jāievēro, strādājot grupā?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Izveidojiet savas klases labo darbu grāmatu!</p> <p>Grupā izstrādājiet grupu darba noteikumus! Novietojiet tos klasē redzamā vietā!</p> <p>Izveido “Izjūtu barometru” (uzzīmē divus barometrus – “Laba garastāvokļa barometru” un “Slikta garastāvokļa barometru”)! Izseko savām izjūtām</p>	<p>Novērtē savas īpašības un intereses.</p> <p>Prot nosaukt īpašības, kuras veicina saskarsmi.</p> <p>Pazīst dažādu emociju izpausmes, spēj saistīt emocijas ar notikumiem.</p> <p>Prot pastāstīt par savām izjūtām, kad ir saņēmis mīlestību, rūpes, piedošanu.</p> <p><i>Novērtē dalīšanās prieku.</i></p> <p><i>Izprot palīdzības nozīmi, ir izpalīdzīgs.</i></p> <p>Zina, ka visiem cilvēkiem nepieciešamas rūpes, uzmanība, cieņa, mīlestība..</p> <p>Strādājot grupā, izsaka savu viedokli, uzklausa un respektē citu viedokli.</p> <p><i>Ir draudzīgs, ieinteresēts un atsaucīgs, strādājot pāri.</i></p> <p>Ievēro grupas darba noteikumus.</p> <p><i>Prot izteikt savu viedokli.</i></p> <p>Vērtē savus un vienaudžu sasniegumus pēc skolotāja dota parauga.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
noteiktā laika periodā, piemēram, dienā)!	

2. TEMATS: Esi pasargāts un drošs!

Drošība uz ielas, skolā, sporta nodarbībās, atpūšoties. Savainojumu un traumu profilakse. Izsargāšanās no slimībām. Rīcība psiholoģiskas un fiziskas vardarbības gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- savas dzīves notikumos saskatīt cēloņu un sekū sakarību,
- izzināt, kādi noteikumi jāievēro, lai saglabātu drošību uz ielas, mājās, sporta nodarbībās, atpūšoties,
- noskaidrot, kā iespējams izsargāties no savainojumiem, traumām un slimībām.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 9 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kāpēc tava veselība ir vērtība? Kāpēc jāiet pie ārsta? Kāpēc tev jāiet uz potēm? Ko tu varētu darīt, lai tava veselība uzlabotos? Kāpēc cilvēki lieto zāles? Kāpēc zāles nedrīkst lietot bez ārsta norādījumiem? Kā tavu veselību var apdraudēt sadzīves ķīmijas izstrādājumi? Kas notiek, ja neievēro to lietošanas un uzglabāšanas noteikumus?</p> <p>Kāpēc jāzina drošības noteikumi? Kas var radīt bīstamas situācijas (iela, ūdens, uguns, elektrība, svešinieki, riskanta uzvedība)? Kas jā dara, lai tu varētu justies drošs? Kas tev jāzina, ja atrodi mājās viens? Kāpēc vecākiem vienmēr jāzina, kur tu atrodi?</p> <p>Kur griezties pēc palīdzības, ja tu nejūties drošs? Kādus palīdzības dienestus tu zini? Kā tos izsaukt? Kas jāzina, izsaucot palīdzības dienestus?</p> <p>Skolotājs var pastāstīt skolēniem par ārstu Dženneru, kurš pirmais potēja cilvēku pret vējbakām.</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Izpētiet dažādu sadzīves ķīmijas izstrādājumu glabāšanas un lietošanas noteikumus!</p> <p>Lomu spēle “Kā tu rīkosies?” (dotas dažas situācijas: kādu tavu draugu aizskar</p>	<p>Prot skaidrot, kāpēc jā rūpējas par veselību.</p> <p>Zina par zāļu lomu veselības saglabāšanā un zāļu nekontrolētas lietošanas iespējamām sekām.</p> <p>Zina par sadzīves ķīmijas līdzekļu un medikamentu iespējamo ietekmi uz veselību (saindēšanās un atkarības attīstība).</p> <p>Zina, ka atkarību izraisošo vielu - tabakas izstrādājumu, alkohola un narkotisko, psihotropo, kā arī jauno psihoaktīvo vielu lietošana nelabvēlīgi ietekmē veselību un darbaspējas.</p> <p>Dažādās ar drošību saistītās situācijās saskata rīcības saikni ar sekām.</p> <p>Zina, kur meklēt palīdzību, prot izsaukt palīdzības dienestus.</p> <p>Zina, kā saglabāt savu un citu cilvēku drošību mājās, uz ielas, skolā.</p> <p>Zina, kur meklēt palīdzību nelaimes gadījumos, psiholoģiskas un fiziskas vardarbības gadījumos.</p> <p>Zina, kāpēc nepieciešamas profilaktiskās potes.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>un tu gribi viņu aizstāvēt; tu esi apmaldījies svešā pilsētā ekskursijas laikā, tu esi aizbraucis pie radniekiem citā pilsētā, bet viņu, izrādās, nav mājās).</p> <p>Simulācija “Zvans glābšanas dienestiem”.</p> <p>Sarīkojiet tikšanos ar CSDD darbiniekiem vai Valsts policijas darbiniekiem !</p> <p>Izstrādājiet projektu “Uguns – tavs draugs, ienaidnieks”!</p>	

3. TEMATS: Es savās mājās

Privātīpašums un valsts īpašums. Veiksmīga uzņēmēja (komersanta) īpašības. Darbaspēks. Saikne starp materiālām un garīgām vērtībām. Pieklājīgas uzvedības pamati skolā, uz ielas, sabiedriskajā transportā, viesojoties un uzņemot viesus.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- iegūt izpratni par īpašuma formām,
- apzināties īpašības, kas nepieciešamas veiksmīgam uzņēmējam,
- apzināties, ko cilvēks var piedāvāt darba tirgū (fizisko spēku, zināšanas, prasmes, iemaņas, pieredzi, dotumus),
- apgūt pieklājīgas uzvedības pamatus skolā, uz ielas, sabiedriskajā transportā.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 11 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir bagātība (materiālās, garīgās, kultūras vērtības)? Kādi uzņēmumi ir tavā tuvākajā apkārtnē? Kas ir valsts uzņēmums, privātuzņēmums, un kuri no tuvākajā apkārtnē esošajiem uzņēmumiem ir valsts vai privātuzņēmumi? Kādam jābūt labam uzņēmuma vadītājam? Kāpēc jābūt čaklam, godīgam, uzticamam uzņēmējam? Kāpēc godīgums atmaksājas? Kas ir darbaspēks?</p> <p>Kā un kāpēc tu ej ciemos? Kas tev jāzina, ejot ciemos? Kas jādara, kad tu gatavojies uzņemt viesus? Kāpēc tu posies? Cik ilgi ciemoties? Kāpēc dāvina dāvanas? Cik vērtīgai jābūt dāvanai?</p> <p>Kas tev jāzina, uzņemot ciemiņus no citām zemēm? Ja tu brauktu ciemos uz svešām zemēm... Cik maksā ciemošanās citās zemēs (kaimiņu pagastā, novadā, valstī)?</p>	<p>Ir priekšstats par kultūras vērtībām tuvākajā apkārtnē.</p> <p>Ir priekšstats par cilvēku saimnieciskās darbības veidiem tuvākajā apkārtnē un par iespējām darboties tajā.</p> <p>Zina, ka katrs cilvēks var būt darbaspēks, un prot pastāstīt, ko cilvēks var darba tirgū piedāvāt (fizisko spēku, zināšanas, prasmes, iemaņas, pieredzi, dotumus).</p> <p>Apguvis pieklājīgas uzvedības pamatus konkrētās situācijās (skolā, uz ielas, sabiedriskajā transportā, viesībās).</p> <p>Prot nosaukt galvenās uzņēmēja (komersanta) īpašības.</p> <p>Zina īpašuma formas (privātīpašums, valsts).</p> <p>Atrod mācību uzdevuma veikšanai nepieciešamo informāciju skolotāja</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas darbībai</p> <p>Izpēti, kādas “bagātības” atrodas tavas skolas, novada muzejā!</p> <p>Izpētiet informācijas katalogus!</p> <p>Izmantojot tūrisma ceļvežus, izstrādāriet klases ekskursijas plānu, sastādiet tās budžetu!</p> <p>Projekts “Dāvana”: izvēlies dāvanu atbilstoši situācijai, glīti to noformē, pasniedz to adresātam!</p> <p>Projekts “Pieņemšana pilī” (klases svinības, kur tiek sadalītas atbilstošas lomas un praktizēta atbilstoša uzvedība).</p> <p>Projekts “Mana dzimšanas diena”.</p>	<p>norādītos informācijas avotos.</p> <p>Izvēles situācijā ikdienā izvērtē divas alternatīvas un pieņem ekonomiski pamatotu lēmumu.</p>

4. TEMATS: Es lepojos ar savu ģimeni, skolu un valsti

Piederība un lepnums par savu ģimeni, skolu, novadu, valsti. Pilsoniskā aktivitāte.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- attīstīt patriotisma jūtu veidošanos (pret ģimeni, skolu, novadu, valsti),
- iepazīt savas dzimtas, skolas, tuvākās apkārtnes nozīmīgākos vēstures notikumus, saskatīt to saistību ar tagadni,
- izprast savas pilsoniskās līdzdalības un sabiedriskās aktivitātes iespējas.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 9 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Ko tu saproti ar vārdu “robeža”? Kad “robežas” ir neaizskaramas, un kad tās drīkst pārkāpt? Kas un kā atšķir vienu valsti no kādas citas (valoda, robežas, simboli)? Kas ir “robeža”? Kāpēc kā valsts simbolus lieto tieši himnu, karogu, ģerboni?</p> <p>Kāpēc valsts apbalvo savus pilsoņus? Kur un kā var uzzināt par cilvēkiem, kuri ir apbalvoti? Kas tev jāizdara, lai saņemtu apbalvojumu?</p> <p>Kas vada tavu skolu, pagastu, valsti? Kā tu vadītu skolu, pagastu, valsti?</p>	<p>Prot pastāstīt par ģimenes, dzimtās vietas nozīmi savā dzīvē.</p> <p>Prot pastāstīt par Latvijas galvaspilsētu, sava rajona centru, savu pilsētu vai pagastu.</p> <p>Pazīst Latvijas simbolus, zina to lietojumu, zina valsts svētkus un to atzīmēšanas tradīcijas.</p> <p>Izmanto iespējas uzzināt par sabiedriskajām norisēm tuvākajā apkārtnē dažādos informācijas avotos un piedalīties tajās.</p> <p>Mācās saskatīt saikni starp tagadni, pagātņi.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Kāda bija tavu vecāku līdzdalība klases un skolas sabiedriskajā dzīvē? Kāda ir tava līdzdalība klases un skolas sabiedriskajā dzīvē?</p> <p>Kāpēc neatkarība ir vērtība cilvēkam, valstij?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Izvēlieties un izveidojiet savas klases simboliku!</p> <p>Izpētiēt un izveidojiet sarakstu (portretu galeriju) “Apbalvotie skolas ļaudis”!</p> <p>Organizējiet tikšanos ar Skolas Domi!</p> <p>Sadarbībā ar Skolas Domi organizējiet (ierosiniet, izsakiēt idejas) pasākumu sākumskolas skolēniem!</p> <p>Projekts “Latvijas karte” (tiek izveidota Latvijas karte, kurā atainotas robežas, simboli, novadi, izmantojot salvetes un plastilīnu).</p> <p>Projekts “Klases ģerbonis” (skolēni individuāli, pāri vai visi kopā zīmē klases ģerboni).</p> <p>Izveidojiet kolāžu, avīzi vai informācijas stendu par sabiedriskajām aktivitātēm skolā un tuvākajā apkārtnē!</p>	<p>Strādājot pāri, ierosina, kā uzlabot klases vai skolas vidi.</p>

4. KLASE

1. TEMATS: Vai varavīksne ir skaista?

Latvijas kultūrvēsturiskie novadi. Etniskās atšķirības, kas parādās dzīvesveidā. Ieguvumi no kontaktiem ar citu tautību cilvēkiem. Tolerance. Darbs ar informāciju: dažādu informācijas avotu izmantošana mācību uzdevuma veikšanai.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apzināties, ka Latvijā dzīvo dažādas tautības ar atšķirīgu kultūru,
- attīstīt tolerantu attieksmi pret kultūras atšķirībām,
- apzināties pieklājības nozīmi saskarsmē un apgūt pieklājīgas uzvedības pamatus.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 20 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādus Latvijas kultūrvēsturiskos novadus tu zini? Ar ko tie atšķiras, kas tiem kopīgs?</p> <p>Kādus Latvijas simbolus tu zini? Kādēļ tie ir vajadzīgi? Kas ir tavi vecāki, vecvecāki? No kuras puses viņi nāk?</p> <p>Kādus svētkus svinēja agrāk? Kādus svin mūsdienās? Kā tie mainījušies? Kāpēc? Kādas ir citu tautu kultūras izpausmes? Kā mēs tās iepazīstam?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>“Latvijas karte” – izveidojiet Latvijas karti, kurā atainotas robežas, simboli, kultūrvēsturisko novadu robežas!</p> <p>Uzzīmējiet savas klases ģerboni!</p> <p>Izveidojiet materiālu kopu “Labas uzvedības ABC”!</p> <p>Izpēti, kā tavi klasesbiedri vērtē kopīgu darbu! Izdari secinājumus un apspried tos ar klasesbiedriem!</p>	<p><i>Zina nozīmīgākās kultūras jomas (sadzīve, nodarbošanās veids, izglītība, reliģija, māksla, literatūra, folklorā, etnogrāfija). Ilustrē tās ar piemēriem. Prot pastāstīt par Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem.</i></p> <p>Izprot Latvijas valsts simbolus kā saikni starp nācijas pagātņi un tagadni.</p> <p>Prot salīdzināt un saskatīt dažādu tautu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, to izpausmes parašās un tradīcijās.</p> <p>Prot sakārtot hronoloģiskā secībā sava pagasta, vēsturiskā novada, Latvijas svarīgākos notikumus.</p> <p>Prot pastāstīt, kāpēc cilvēki ir dažādi, ka cilvēku dažādības iemesls ir viņu uzskati, vērtības, pārliecība, kas izriet no pasaules uzskata.</p> <p>Mācās respektēt citu kultūru izpausmes (apģērbi, rituāli u. c.).</p> <p><i>Zina nosaukt nesaskaņu cēloņus. Novērtē pieklājīgas uzvedības nozīmi sadarbības veicināšanā.</i></p> <p>Raksturo savu personības ideālu un salīdzina sevi ar to (sadarbības aspektā).</p> <p>Mācās novērtēt sadarbības priekšrocības.</p> <p>Izmantojot savu pieredzi un mākslas tēlus, izskaidro solidaritātes un izpalīdzības nozīmi cilvēku attiecībās.</p> <p>Atzīst citu tiesības uz saviem atšķirīgiem uzskatiem.</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
	Mācās iejusties citu cilvēku situācijā un apzinās, ka cita cilvēka rīcību nosaka viņa vērtības, uzskati, pārlicība.

2. TEMATS: Mana ģimene

Ģimenes, to daudzveidība un vērtība. Manas ģimenes **tradīcijas, vērtības un dzīvesveids**. Ģimenes notikumu sakārtošana hronoloģiskā secībā.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- saskatīt un novērtēt ģimenes vērtību un atbalsta lomu,
- iepazīt daudzveidīgas kultūras izpausmes un novērtēt ieguvumus no tā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 20 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kāpēc ir svarīgi zināt, kas noticis tālākā pagātnē? Kādas ir tavas ģimenes tradīcijas? Kas vieno ģimeni (piem., rūpes, palīdzība, atbalsts, mīlestība)? Kas ir tavi vecāki, vecvecāki? No kuras puses viņi nāk</p> <p>Kā vecāki un citi ģimenes locekļi ietekmē Tavu paradumus? Kādi veselīga dzīvesveida paradumi tiek pieņemti Tavā ģimenē – kopīgas kustības, riteņbraukšana, skrītuļošana, veselīgas brokastis no rīta, augļu un dārzeņu lietošana? Cik liela ir tava ģimene? Tavi pienākumi ģimenē vakar, šodien, rīt. Kādi ir tavi pienākumi klasē, skolā? Kādos klases, skolas pasākumos tu piedalies? Kāda ir tava loma to sagatavošanā? Kā tava līdzdalība mainās?</p> <p>Kādus svētkus svin tava ģimene? Kāpēc?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Uzzīmē savas dzīves gājuma kino (foto) filmu! Katrā kadrā ievieto savas dzīves svarīgākos notikumus pagātnē, tagadnē, nākotnē!</p> <p>Izstrādājiet projektu “Mana ... (vectētiņa, māmiņas u. c.) dzīves gājums”!</p>	<p>Zina, ka ir dažādas ģimenes, un apzinās ģimenes vērtību.</p> <p><i>Novērtē ģimeni, mājas kā nozīmīgas vērtības savā un citu cilvēku dzīvē.</i></p> <p>Izprot, kā izpaužas savstarpējas rūpes un atbildība ģimenē.</p> <p>Prot pastāstīt, kā izmainījušies viņa pienākumi ģimenē paaugoties.</p> <p>Prot dažādās dzīves situācijās saskatīt un izvērtēt cēloņu un sekas sakarības.</p> <p>Prot sakārtot savas dzīves, savas ģimenes (dzimtas) notikumus hronoloģiskā secībā.</p>

3. TEMATS: Domāsim ekonomiski!

Ražošanas resursi, to ierobežotība. Ražošana un tās veidi. Naudas uzdevumi. Saprātīga patērētāja rīcība. Ziedošanas vērtība.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast, kas ir ražošanas resursi, apzināties to ierobežotību un taupīšanas nepieciešamību,
- izprast ražošanas procesu un apzināties ražošanas ietekmi uz vidi un atbildību par tās saglabāšanu,
- izprast naudas uzdevumus (funkcijas), mācīties plānot savu budžetu,
- apzināties sevi kā patērētāju,
- attīstīt ekonomiskās darbības prasmes – pamatot savu izvēli ar ekonomiskiem apsvērumiem,
- apzināties altruisma nozīmi, izprast ziedošanas nepieciešamību un ziedotāja ieguvumus.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 30 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Uzraksti, kādi ražošanas līdzekļi nepieciešami, lai ražotu apsveikuma kartiņas (vai jebkuru citu lietu, kuru varat pēc tam arī praktiski izgatavot)! Sagrupē tos atbilstoši ražošanas resursu iedalījumam (zeme, kapitāls, darbs, personiskā uzņēmība, informācija)! Kuri no ražošanas resursiem pieder tev pašam? Kā tu vari iegūt trūkstošos ražošanas resursus? Kurš no ražošanas resursiem ir vissvarīgākais? Savu atbildi pamato! Kādi ražošanas resursi pieder tavai ģimenei? Kāda ir maksa par ražošanas resursiem? Izpēti, no kādu ražošanas resursu izmantošanas tava ģimene gūst labumus! Kā var aprēķināt ražošanas izmaksas? Kā ražošanas izmaksas var samazināt?</p> <p>Kas ir privātīpašums? Kam pieder valsts īpašums? Kādi ir komercdarbības veidi Latvijā? Mēģini atrast katram piemēru savā novadā!</p> <p>Kā sauc cilvēkus, kuri uzņemas risku un sāk ražot preces un pakalpojumus, vada uzņēmumus? Kādus veiksmīgus uzņēmumus tu zini nosaukt savā pagastā/pilsētā? Ko viņu vadītajos uzņēmumos ražo? Kas tu gribētu būt – uzņēmējs vai darbinieks? Savu atbildi pamato! Kāpēc uzņēmējam/komersantam jāciensavi darbinieki? Kas atbildīgs situācijā, ja tiek sarazots brāķis? Vai izdevīgi būt godīgam biznesā?</p> <p>Kā izvēlēties kvalitatīvu preci un pakalpojumu? Kas ir noteicošais tev,</p>	<p>Izvēles situācijā mācās izvērtēt alternatīvas, pamato ar ekonomiskiem apsvērumiem savu izvēli un pieņem lēmumu, kā rīkoties.</p> <p>Zina, ka ražošanas resursi ir ierobežoti. Prot raksturot komercdarbības formas savā tuvākajā apkārtnē (pagastā/ pilsētā/mikrorajonā).</p> <p>Izprot patērētāja lomu, apzinās patērētāja pienākumus un tiesības.</p> <p>Apzinās dažādu informācijas avotu izmantošanu saistībā ar konkrētu uzdevumu.</p> <p>Mācās apzināti darboties kā patērētājs ekonomiskās situācijās (veikalā, izmantojot sadzīves pakalpojumus, izklaidē u. c.).</p> <p>Apzinās savu un citu personisko lietu neaizskaramību.</p> <p>Zina naudas īpašības un funkcijas, prot savas zināšanas ilustrēt ar piemēriem.</p> <p>Mācās plānot savus izdevumus un saprātīgi rīkoties ar naudu.</p> <p>Novērtē ziedošanas nepieciešamību un ziedotāja ieguvumus.</p> <p>Iesaistās dažādās grupās mācību mērķu sasniegšanai.</p> <p>Prot sniegt mutisku ziņojumu par grupas darba rezultātiem.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>izvēloties kādu preci vai pakalpojumu?</p> <p>Vai tev tiesības vienmēr saņemt čeku? Ko tu vari uzzināt, izpētot čeku? Vai čeks ir jāglabā? Kāpēc un kādos gadījumos tas var noderēt? Kāda ir reklāmas nozīme patērētāja dzīvē? Kāpēc firmām ir nepieciešama reklāma? Kā dažādas reklāmas ietekmē tavu preču vai pakalpojumu izvēli? Vai reklāmās paustajai informācijai var uzticēties? Kas ir veikals pa pastu, iepirkšanās internetā? Kādas ir to priekšrocības un trūkumi? Kā “ieplūst” un “kūst” nauda tavas ģimenes maciņā? Kādi ir naudas uzdevumi (funkcijas)? Mini piemēru katrai naudas funkcijai! Kā veidojas tavs budžets? Kāpēc to vajag plānot?</p> <p>Vai naudu vajag krāt? Kāpēc? Kas palīdz ietaupīt naudu? Kāpēc nevar nopirkt visu, ko grib? Kādus maksāšanas veidus tu vari nosaukt (maksājums skaidrā naudā, ar karti, bankomātā)? Kādas ir katra veida priekšrocības? Kas jādara, lai kļūtu par bankas klientu un varētu iegādāties JUNIOR karti?</p> <p>Vai tu un tava ģimene ir kādreiz ziedojusi? Vai esat saņēmuši palīdzību no kāda cilvēka vai organizācijas? Kādu palīdzību ir saņēmusi skola? Vai zināt, kas ir ziedotājs? Kā skola, klase ir pateikusies par ziedojumu? Kāpēc cilvēki ziedo? Ko cilvēks var ziedot? Ko ziedotājs no tā gūst? Vai bagātība uzliek pienākumus pret sabiedrību?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Lomu spēle ”Patērētājs veikalā”.</p> <p>Izveido kolāžu “Es – patērētājs”! “Patērētāja tiesības un pienākumi”.</p> <p>Izpētiet reklāmu saukļus! Kuras no reklāmām ir populārākās tavā klasē? Kāpēc?</p> <p>Spēle “Ražošana”. Organizējiet skolā tirdziņu, kur savu saražoto pārdot! Veiciet aprēķinus par ienākumiem, izdevumiem, peļņu!</p> <p>Izpētiet, kuri pagasta, ciema utt. uzņēmumi pieder valstij, kuri ir privātīpašums! Uzaiciniet uz tikšanos sava pagasta/pilsētas veiksmīgi strādājoša uzņēmuma pārstāvjus!</p> <p>Organizējiet tikšanos ar uzņēmēju!</p> <p>Izpētiet, kādus ziedojumus saņēmusi skola, pagasts! Kādam nolūkam ziedojums tērēts?</p> <p>Uzrakstiet pateicības vēstuli ziedotājam!</p>	<p>Prot mērķtiecīgi uzdot jautājumus par apspriežamo tematu.</p> <p>Zina, kādos informācijas avotos meklējama informācija par ekonomiskiem jautājumiem, prot to patstāvīgi atrast dažādos informācijas avotos un izmantot mācību uzdevumu veikšanai.</p>

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Organizējiet labdarības koncertu (vai citu pasākumu) pagasta iedzīvotājiem!	

5. KLASE

1. TEMATS: Kā saprasties un sadzīvot ar sevi un citiem?

Emocijas, to izpausmes. Pozitīvas attiecības ģimenē, klasē, skolā. Draudzība.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast savas emocijas un to cēloņus,
- izprast savu ietekmi uz citu cilvēku emocijām,
- mācīties veidot pozitīvas attiecības ar citiem (ģimenē, klasē, ar vienaudžiem, pieaugušiem cilvēkiem),
- novērtēt savstarpējo attiecību un draudzības nozīmi cilvēka dzīvē.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 14 stundām.

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Vai pēc izskata var spriest par cilvēku? Kāpēc – jā, kāpēc – nē? Kā tu skaidrosi sakāmvārdus – neskati vīru no cepures? Ko, pēc tavām domām, nozīmē – cienīt sevi? Ko tu gribētu sevī pilnveidot? No kurienes rodas izjūtas (emocijas)? Kā izpaužas prieks, bailes, vainas sajūta un citas emocijas? Kā tu vari ietekmēt savas izjūtas (emocijas)? Vai, tavuprāt, ar kādu jārūnā par savām izjūtām? Kā tu vari ietekmēt citu cilvēku izjūtas? Ko nozīmē “iejusties cita ādā”? Kā neieklausīšanās var ietekmēt cilvēku savstarpējās attiecības? Kāda uzvedība palīdz uzturēt labas attiecības ar citiem cilvēkiem? Kā tu sevi raksturotu kā draugu? Kādas īpašības tu augstu vērtē savā draugā, kāpēc? Ko tu būtu gatavs darīt drauga labā? Uzraksti piecindi “Draudzība”!</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Skolēni sasēžas aplī un kaimiņam pa labi un pa kreisi pasaka labu vārdu vai vēlējumu, izsludina šo nedēļu klasē par labo vārdu nedēļu, turpina cits citam teikt labus vārdus.</p> <p>Izveidojiet kolāžu “Mēs esam draugi” vai “Draudzīga klase”!</p> <p>Grupās izstrādājiet draugu klubiņa noteikumus un iepazīstiniet ar noteikumiem citus!</p> <p>Attēlojiet krāsās savas izjūtas!</p>	<p><i>Prot raksturot dažādas emocijas un izprot savas iespējas ietekmēt citu cilvēku emocijas.</i></p> <p>Novērtē savstarpējo attiecību un draudzības nozīmi savā dzīvē.</p> <p>Izprot, kāda uzvedība palīdz sadzīvot ar citiem cilvēkiem.</p> <p>Izprot, kā izpaužas savstarpējās rūpes un atbildība ģimenē.</p> <p>Ir savs viedoklis par nozīmīgām garīgām vērtībām (draudzība).</p> <p>Analizē atšķirīgas uzvedības un dažādu emociju ietekmi uz saskarsmi, saskata cēloņus un seku sakarības.</p> <p>Saskata un izprot dažādus viedokļus, prot formulēt savu viedokli.</p> <p>Spēj iejusties citu cilvēku situācijā un apzinās, ka cita cilvēka rīcību nosaka viņa vērtības, uzskati, pārliecība, kas izriet no pasaules uzskata.</p> <p>Strādājot grupā, ņem vērā citu domas, emocijas.</p> <p><i>Ir draudzīgs, ieinteresēts un atsaucīgs attieksmē pret visiem grupas biedriem.</i></p> <p><i>Prot sniegt mutisku ziņojumu par grupas darba rezultātiem.</i></p>

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Pastāstiet, kādas izjūtas ir izraisījis kāds skaņdarbs!	

2. TEMATS: Viss aug un attīstās

Dzīves cikls. Augšana un attīstība, attiecības, intereses, pienākumi pusaudža vecumā.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast ar augšanu un attīstību saistītās pārmaiņas,
- apzināties sava dzimuma identitāti un ar to saistītās sociālās lomas.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 14 stundām.

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā cilvēks aug un attīstās? Kādas pārmaiņas notiek zēna/meitenes ķermenī? Kas tās ierosina? Kas liecina par dzimumnobriešanu? Kāpēc visi cilvēki neattīstās vienādi?</p> <p>Kā kopt ķermeni un ievērot personīgo higiēnu pusaudzim? Vai pusaudzis var kļūt par tēvu/māti? Kādas ir dzimuma lomas?</p> <p>Kas liecina, ka prāts attīstās? Kāpēc tev vajadzīgas zināšanas?</p> <p>Kā pārmaiņas ķermenī saistītas ar tavām izjūtām, noskaņojumu? Kā izrāda simpātijas zēni, kā – meitenes? Kā saprast savas un citu jūtas un emocijas?</p> <p>Kāds ir cilvēka dzīves cikls? Kādas vērtības un skaistums piemīt katram vecumam? Ar ko pusaudzis atšķiras no pieauguša cilvēka? Kā pilnveidojas tavas attiecības ar cilvēkiem? Kā tu vari sevi vispusīgi attīstīt?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Aplūkojiet attēlus, kā attīstās bērniņš līdz piedzimšanai!</p> <p>Sagatavojiet fotoizstādi “Es – mazulis, bērnudārznieks, skolēns”! Uzzini, kurš no taviem klasesbiedriem ir konkrēto fotogrāfiju īpašnieks!</p> <p>Intervē mammu/tēti, lai noskaidrotu kāds bija tavs svars un auguma garums piedzimstot, kad tu sāki runāt, staigāt, kad izauga zobi, utt! Salīdzini ar to, kā tas ir bijis taviem vecākiem!</p>	<p>Izprot cilvēka augšanas un attīstības norises, dzīves ciklu: piedzimšanu, bērnību, pusaudža gadus, jaunību, briedumu, vecumu un nāvi.</p> <p>Zina par pārmaiņām zēna un meitenes ķermenī pusaudža vecumā.</p> <p>Izprot, ka augot mainās arī pienākumi, atbildība un savstarpējās attiecības.</p> <p>Apzinās sava dzimuma identitāti un tai atbilstošās lomas.</p> <p>Apzinās dzīvības vērtību.</p> <p>Attīsta pozitīvu attieksmi pret sevi kā personību, prot saskatīt savas personības priekšrocības un trūkumus.</p> <p>Spēj novērtēt savas intereses un spējas darboties to attīstīšanā.</p> <p>Sakārto savas dzīves, savas ģimenes (dzimtas) notikumus hronoloģiskā secībā.</p> <p>Apzinās, ka augšana izraisa fiziskas un garīgas pārmaiņas, saskata cēloņu un seku sakarības.</p> <p>Izmanto interviju un sarunu, lai iegūtu nepieciešamo informāciju.</p> <p>Atbilstīgi mācību uzdevumam atšķir būtisku informācijas no maznozīmīgas.</p> <p>Sagatavo un sniedz mutisku ziņojumu par intervijas rezultātiem.</p>

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Uzzini, ko tavi vecāki domā par raksturīgāko katrā dzīves posmā!	

3. TEMATS: Kā nodzīvot 100 gadus?

Veselības vērtība. Veselīgs dzīvesveids, tā nozīme. Rīcība nelaimes gadījumos. Rīcība pret sevi vērstas vardarbības gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- saskatīt veselību kā vērtību,
- apzināties savu līdzdalību veselības saglabāšanā,
- apzināties savu atbildību par veselību un drošību,
- novērtēt savus veselību ietekmējošos paradumus.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 30 stundām.

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Ko nozīmē būt veselam? Kā tu saproti izteikumus “veselīga skola”, “veselīga ģimene”, “veselīgs cilvēks”? Kāpēc vajadzīga veselība? Kas ietekmē veselību? Kas ir dzīvesveids? Kā dzīvesveids ietekmē veselību? Kāda ir tava atbildība par savu un citu veselību? Kas vēl ir atbildīgs par to? Kādi paradumi kaitē veselībai? Kā uzturs un kustības ietekmē veselību?</p> <p>Kā rūpēties par ķermeņa tīrību? Kā izsargāties no ādas slimībām?</p> <p>Kāpēc bērni nedrīkst lietot apreibinošas vielas? Kā smēķēšana ietekmē veselību? Kādu ļaunumu nodara pasīvā smēķēšana? Kā iedarbojas alkohols? Kas ir narkotiskās un psihotropās vielas? Kas ir jaunās psihoaktīvās vielas saturoši izstrādājumi (zāļu maisījumi, kas tiek tirgoti kā vīraki, mēslojumi, tīrāmie līdzekļi u.c.)?</p> <p>Kā rīkoties nelaimes gadījumos? Kā rīkoties pret sevi vērstas fiziskas un psiholoģiskas vardarbības gadījumos? Kur meklēt palīdzību? Kādi ir informācijas avoti par veselīgu dzīvesveidu? Kur un kā tos atrast? Kur atrast informāciju par rīcību nelaimes un vardarbības gadījumos?</p>	<p>Novērtē veselību kā vērtību un pamato veselīga dzīvesveida nozīmi.</p> <p>Apzinās, ka pats ir atbildīgs par savu veselību.</p> <p>Novērtē savus veselību ietekmējošos paradumus.</p> <p>Izprot, kāpēc nepieciešams ievērot ķermeņa higiēnu.</p> <p>Zina, kā izsargāties no biežāk sastopamajām ādas slimībām.</p> <p>Izprot, kāpēc jāplāno laiks darbam un atpūtai.</p> <p>Zina, kā uzturs un fiziskās aktivitātes ietekmē veselību.</p> <p>Izprot smēķēšanas un alkohola ietekmi uz veselību.</p> <p>Zina, kas ir narkotiskās un psihotropās vielas un, ka tās ir nelegālas, kā arī zina, ka dažādi zāļu maisījumi mēdz saturēt psihoaktīvas vielas un kā tās ietekmē veselību.</p> <p>Zina, kā rīkoties nelaimes gadījumos un sniegt elementāru palīdzību cietušajam.</p>

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas darbībai</p> <p>Izzini, kādi “karstie telefoni” un palīdzības dienesti ir tavā pilsētā/rajonā, kur var vērsties pēc palīdzības!</p> <p>Piedalies lomā spēlē “Pirmā palīdzība nelaimes gadījumos”!</p> <p>Noorganizējiet “Veselības spēles” bērnudārza audzēkņiem!</p> <p>Izstrādājiet projektu “Ko mēs varam darīt veselības labā?” vai projektu “Veselības diena mūsu skolā”!</p> <p><i>Uzaiciniet Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatnes pārstāvjus, kas pastāstītu un nodemonstrētu par pirmās palīdzības sniegšanu cietušajam dažādos gadījumos.</i></p>	<p>Zina, kā rīkoties pret sevi vērstas vardarbības gadījumā.</p> <p>Zina, kādos informācijas avotos meklējama informācija par veselīgu dzīvesveidu, rīcību nelaimes un vardarbības gadījumos; prot patstāvīgi to atrast.</p> <p><i>Atbilstīgi mācību uzdevumam atšķir būtisku informāciju no maznozīmīgas.</i></p> <p>Mērķtiecīgi uzdod jautājumus par apspriežamo tematu.</p> <p>Izprot dažādus viedokļus par veselīga dzīvesveida aspektiem, formulē savu viedokli.</p>

4. TEMATS: Es – daļa no pasaules

Cilvēka attiecības ar apkārtējo vidi. Iespējas ietekmēt vides kvalitāti. Saudzīga attieksme pret dabu. Vides piesārņojuma ietekme uz veselību.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast nepieciešamību saudzēt apkārtējo vidi,
- saskatīt savas un citu darbības ietekmi uz vides kvalitāti,
- piedalīties vides sakopšanas pasākumos.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 12 stundām.

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Ko nozīmē – videi draudzīga rīcība? Kā tava darbība ietekmē tuvāko/tālāko vidi? Kā tu vari darboties apkārtnes kvalitātes uzlabošanā? Kā tu vari piedalīties apkārtnes sakopšanā? Kāpēc tas jā dara? Kas vēl to darīs? Kādās sabiedriskajās norisēs tuvākajā apkārtne tu vari piedalīties? Kas raksturīgs tava novada videi? Ar ko tavš novads var lepoties? Kādas svarīgas valsts mēroga sabiedriskās norises tu zini un kādās vari piedalīties?</p>	<p>Novērtē savas iespējas ietekmēt vides kvalitāti.</p> <p>Ilustrē ar piemēriem, kā cilvēku darbība ietekmē apkārtējo vidi.</p> <p><i>Izrāda saudzīgu attieksmi pret dabu.</i></p> <p><i>Atšķir saudzīgu un nesaudzīgu darbību pret vidi un izvēlas videi draudzīgu darbību.</i></p> <p>Zina, ka piesārņota vide nelabvēlīgi ietekmē veselību.</p>

Idejas temata atklāsmei, piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas darbībai</p> <p>Organizējiet ekskursiju uz vietējo pašvaldību un noskaidrojiet, kā notiek vides aizsardzības jautājumu risināšana!</p> <p>Izpētiet tuvākajā apkārtnē cilvēku darbības piemērus, kas ir videi draudzīgi, izveidojiet to aprakstus vai apkopojiet tos citādāk!</p> <p>Izveidojiet karti, kurā iezīmētas vietas ar cilvēku darbības kaitīgu/saudzīgu ietekmi! Izveidojiet ieteikumus to uzlabošanai! Apspriediet, kā jums pašiem iespējams aktīvi rīkoties!</p> <p>Pārdomā un uzzīmē, kādi objekti nepieciešami tuvākajā apkārtnē, lai varētu ērti un droši dzīvot! Sarīkojiet debates par un pret šīm pārmaiņām!</p> <p>Piedalieties vides sakopšanas pasākumā!</p>	<p>Apzinās cilvēku darbības ietekmi uz vidi, saskata cēloņu un seku sakarības.</p> <p>Formulē savu viedokli par veselīgas vides vērtību, cilvēku ietekmi, savām iespējām sekmēt vides kvalitāti.</p> <p>Iesaistās dažādās grupās mācību mērķu sasniegšanai.</p> <p>Mācās sadarboties ar citiem skolēniem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos.</p> <p>Sniedz mutisku ziņojumu par grupas darba rezultātiem.</p> <p>Plāno mācību uzdevuma izpildes secību (piem., ekskursija uz pašvaldību) un secīgi izpilda mācību uzdevumu.</p> <p>Prot, strādājot grupās, sastādīt anketu, veikt aptauju, apkopot un noformēt aptaujas rezultātus.</p>

6. KLASE

1. TEMATS: Manas tiesības un pienākumi

Bērna tiesības. Skolēna pienākumi un tiesības. Līdzdalības iespējas. Sociālo procesu interpretēšanas metodes: cēloņu un seku sakarība, viedokļu un faktu atšķiršana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- gūt izpratni par bērna tiesībām un pienākumiem,
- attīstīt prasmes uzņemties pienākumus un izmantot savas tiesības,
- apgūt prasmes formulēt savu viedokli un argumentēti aizstāvēt to diskusijā.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 22 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Vai bērniem ir tādas pašas tiesības kā pieaugušajiem? Diskusijā izkristalizēsies pamattiesību problemātika, kura jāattīsta turpmākajās diskusijās.</p> <p>Tiesības uz izdzīvošanu: veselību, dzīvību, pajumti, ēdienu.</p> <p>Kāpēc dzīvība ir vērtība? Kā tu saudzē dzīvību un veselību? Katram bērnam ir tiesības uz pajumti: kas to nodrošina – ģimene vai valsts, vai pašvaldība?</p> <p>Tiesības uz attīstību: izglītība, atpūta, pieeja informācijai.</p> <p>Tu mācies skolā – vai tās ir tavas tiesības vai pienākums? Kāpēc katram cilvēkam nepieciešama atpūta? Kā tu sadali laiku – darbam, mācībām un atpūtai? Kādus informācijas avotus izmanto bērni – vai tos pašus, ko pieaugušie? Katram bērnam ir tiesības zināt visu. Tu piekrti?</p> <p>Tiesības uz aizsardzību: bērnu darba noteikumi, aizsardzība pret ļaunprātīgu izmantošanu.</p> <p>Kas tevi var apdraudēt? Kā no tā izvairīties? Ko tu vari darīt, lai justos droši? Kas tev var palīdzēt bīstamās situācijās? Kā tu vari palīdzēt citiem?</p> <p>Tiesības uz līdzdalību: brīva viedokļa izpausme.</p> <p>Kurās vietējās sabiedrības norisēs un pasākumos tu kā skolēns vari piedalīties</p>	<p>Mērķtiecīgi prot izvēlēties informācijas avotus, atrod un izmanto informāciju atbilstoši uzdevumam un savām interesēm.</p> <p>Prot pastāstīt par bērnu tiesībām un pienākumiem skolā un sabiedrībā.</p> <p>Attīsta prasmes īstenot savas tiesības un pienākumus.</p> <p>Apzinās iespējas piedalīties skolas sabiedriskajā dzīvē (pašpārvaldē u. c.).</p> <p>Prot ilustrēt ar piemēriem saikni starp tiesībām un pienākumiem.</p> <p>Apzinās atbildību par savu rīcību un mācās atbilstoši rīkoties.</p> <p>Prot novērtēt savas darbības sekas un ietekmi uz apkārtējo vidi.</p> <p>Zina, kādos informācijas avotos meklējama informācija par sociāli politiskiem, ekonomiskiem jautājumiem, prot to patstāvīgi atrast dažādos informācijas avotos (uzziņu literatūra, plašsaziņas līdzekļi, datorresursi u. c.) un izmantot mācību uzdevumu veikšanai.</p> <p>Mērķtiecīgi prot izvēlēties informācijas avotus, atrod un izmanto informāciju atbilstoši uzdevumam un savām interesēm.</p> <p>Prot saskatīt dažādus viedokļus, formulēt savu viedokli.</p> <p>Zina, kā izmantot skolas pašpārvaldes iespējas, lai uzlabotu skolas vidi.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>un ietekmēt lēmumus? Kā to vislabāk paveikt?</p> <p>Pienākumi. Kādi ir tavi bērna, skolēna, sabiedrības locekļa pienākumi? Kāda ir tava līdzdalība klases un skolas sabiedriskajā dzīvē?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Projekts.</i> Sarīkojiet bērna tiesību dienu skolā! Tās laikā skolēni informē skolotājus un administrāciju, kā arī cits citu par bērna pamattiesībām.</p>	

2. TEMATS: Kā vislabāk izmantot to, kas mums ir?

Profesionālā darbība un cilvēka vajadzību apmierināšana. Dzīves mērķis. Manas spējas un nākotnes nodomi. Personības pašvērtējums.

Uzdevumi: sniegt skolēniem iespēju

- attīstīt pašvērtēšanas prasmes, prasmi izvirzīt vienotus kritērijus savas un citu darbības vērtēšanai,
- pārdomāt savas dzīves mērķi un saistīt to ar pilnveidošanās nepieciešamību.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 13 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā tu raksturo sevi un savas prasmes? Kāds tu gribētu būt? Kā to sasniegt? Kādas ir tavas/citu vajadzības? Kā tās apmierināt? Vai vienmēr var apmierināt visas vajadzības?</p> <p>Kas tu gribētu būt nākotnē? Kā to sasniegt? Kas tev sevī jāattīsta, lai to sasniegtu? Kāpēc cilvēki izvirza mērķus? Kādas īpašības palīdz sasniegt mērķi? Kādas īpašības jāizkopj cilvēkam, kas vēlas kļūt par valsts prezidentu? Kādus cilvēkus sauc par karjeristiem?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Intervē vietējā sabiedrībā pazīstamus cilvēkus, lai noskaidrotu viņu sasniegumu “atslēgu”!</p> <p>Izveido savu prasmju piramīdu, pamatnē ierakstot tās prasmes, kas sagādā vislielāko piepūli, virsotnē – tās, kas padodas viegli!</p> <p>Intervē vecākus vai citu personu par to, kādas īpašības viņiem ir palīdzējušas</p>	<p>Mācās izvirzīt mērķus (plānot) sevis pilnveidei.</p> <p><i>Izprot darba nozīmi cilvēka labklājības veidošanā un prot ar piemēriem ilustrēt, kad zināšanas, izglītība, uzņēmība palīdzējušas cilvēkiem kļūt turīgiem un gandarītiem.</i></p> <p>Apzinās savu spēju un īpašību saistību ar iespējamo karjeru.</p> <p>Ir pārdomājis un izteicis savu viedokli jautājumā par dzīves mērķi.</p> <p>Spēj paredzēt savas rīcības sekas, veikt tikumisku izvēli.</p> <p><i>Ir pozitīva attieksme pret sevi un citiem, spēj respektēt citu vajadzības.</i></p> <p><i>Spēj būt iecietīgs pret vājāko, atšķirīgo, spēj būt solidārs ar vājāko un palīdzēt.</i></p> <p>Spēj paust savu tikumisko izvēli un pārliecību.</p> <p>Mācās kopā ar skolotāju formulēt mācību sasniegumu kritērijus un vērtē savu un vienaudžu mācību darbību un vienaudžu sasniegumus.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
sasniegt mērķus!	<i>Attīsta pozitīvu attieksmi pret sevi kā personību, prot saskatīt savas personības priekšrocības un trūkumus.</i>

3. TEMATS: Mēs visi – līdzīgi un atšķirīgi

Latvijā dzīvojošās tautības, to kultūras daudzveidība. Iecietība pret kultūras un identitātes daudzveidību. Sociālo norišu pētīšana: intervēšana, aptauja. Informācijas iegūšana un apstrāde.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast, saskatīt un novērtēt daudzveidīgās kultūras jomas Latvijā,
- attīstīt iecietību pret kultūras un identitātes dažādību.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 13 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādu tautību cilvēki dzīvo Latvijā? Kas tām kopīgs, kas atšķirīgs?</p> <p>Kas raksturīgs tavam novadam? Kādas tradīcijas raksturīgas tavam novadam? Izpēti, kādu tautību cilvēki dzīvo šeit! Kas ir kultūras mantojums? Kā to saglabāt? Kāpēc cilvēki uztur dzīvas folkloras tradīcijas? Kāpēc cilvēki iet uz baznīcu? Kādas reliģiskās konfesijas darbojas Latvijā?</p> <p>Skolēniem tiek piedāvāti attēli ar dažādu tautību cilvēkiem, katrs skolēns izvēlas sev tuvāko un interesantāko un veido stāstījumu no attēla varoņa pozīcijām.</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Ja jūsu skolas apkārtnē atrodas kādas tautības kultūras biedrība, apmeklējiet to un intervējiet tās dalībniekus!</p> <p><i>Projekts.</i> Medumu vidusskolā notika daudz kultūru sadarbības projekts, kurā radošās darbnīcas skolēniem par savas tautības sadzīvi un kultūru vadīja vietējās poļu un baltkrievu kopienas pārstāvji.</p> <p>Uzziniet, kādu konfesiju baznīcas, citas reliģiskās kopienas atrodas tuvākajā apkārtnē! Apmeklējiet vienu no tām!</p>	<p><i>Zina nozīmīgākās kultūras jomas (sadzīve, nodarbošanās veidi, izglītība, reliģija, māksla, literatūra, folkloras, etnogrāfija), kas raksturo katru tautu.</i></p> <p>Spēj iejusties citu cilvēku situācijā un apzinās, ka cita cilvēka rīcību nosaka viņa vērtības, uzskati, pārliecība, kas izriet no viņa pasaules uzskata.</p> <p>Prot salīdzināt un saskatīt dažādu kultūru kopīgās, atšķirīgās iezīmes un to izpausmes parašās un tradīcijās.</p> <p><i>Atzīst citu tiesības uz saviem atšķirīgiem uzskatiem.</i></p> <p>Prot pastāstīt, kāpēc cilvēki ir dažādi, ka cilvēku dažādības iemesls ir viņu uzskati, vērtības, pārliecība, kas izriet no pasaules uzskata.</p> <p>Prot pastāstīt par Latvijas novadiem, kaimiņvalstīm.</p> <p>Izmanto un atrod informāciju par sabiedriskajām norisēm savā tuvākajā apkārtnē.</p> <p>Atbilstīgi mācību uzdevumam atšķir būtisku informācijas no maznozīmīgas.</p> <p>Aptaujājot, sarunājoties, klausoties citu stāstījumu, lasot, prot iegūt nepieciešamo informāciju par personību un sabiedrību.</p> <p>Prot sagatavoties intervijai, veikt interviju, apkopot un noformēt intervijas materiālus.</p>

4. TEMATS: Vieta, kurā mēs dzīvojam un strādājam

Valsts loma un tās uzdevumi. Sabiedriskās preces un pakalpojumi. Nodokļi un to nepieciešamība. Rūpes par vides saglabāšanu. Ekonomiskā aprīte. Latvijas ražotājs Eiropas Savienībā.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast saistību starp saimniecisko darbību un dzīves līmeni,
- izprast ekonomiskās aprītes modeli,
- apzināties, kāpēc jāmaksā nodokļi un kādiem mērķiem tie tiek tērēti.

Apguvei paredzamais laiks: līdz 22 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir saimnieciskā darbība? Kā tā ietekmē labklājības līmeni un apkārtējo vidi? Kā tu vari iesaistīties saimnieciskajā darbībā?</p> <p>Kāpēc skolas solos ieskrāpē uzrakstus, bet mājas viesistabas galdā – ne? Kāpēc mājas bibliotēkā grāmatas saudzē, bet skolas bibliotēkā tās ir aprakstītas, saplēstas, nosmērētas? Pamato savu viedokli! Kas tās ir pircis? Kas par tām ir maksājis?</p> <p>Kādi uzdevumi valdībai jāveic (piem., savākt nodokļus, nodrošināt sabiedriskās preces un pakalpojumus, sociālās garantijas bezdarbniekiem u. c.)? Kādus pakalpojumus un preces uzņēmējs/komersants nav ieinteresēts ražot? Kāpēc valdība nodrošina cilvēkus ar sabiedriskām precēm un pakalpojumiem? Uzraksti, kādas sabiedriskās preces un pakalpojumus saņem tu un tava ģimene (piem., luksuofori, iela, skolas u. c.)!</p> <p>Kāpēc jāmaksā nodokļi? Vai var sodīt cilvēkus, kas nemaksā nodokļus? Kas jādara, lai tavas pilsētas/pagasta cilvēkiem dzīve būtu labāka? Kāpēc valdība nevar iespiest tik daudz naudas, cik tai būtu nepieciešams? Kāpēc nevar apmierināt visas cilvēku vajadzības? Ko nozīmē alga “aplaksnē”? Ja tu būtu uzņēmējs, kā tu maksātu algu saviem darbiniekiem? Pamato atbildi!</p> <p>No kā valdība var aizņemt naudu (no iedzīvotājiem, no starptautiskām organizācijām u.c.)? Kāpēc valstīm nepieciešams tirgoties savā starpā? Kādas preces tu izmanto mājās, kurās valstīs tās ražotas?</p>	<p>Izprot saikni starp ekonomisko darbību un dzīves līmeni un prot to pamatot, izmantojot konkrētus piemērus.</p> <p>Izprot īpašuma formu daudzveidību (valsts īpašums, privātīpašums) un respektē tās.</p> <p>Apzinās skolas (pašvaldības, valsts) īpašuma neaizskaramību.</p> <p><i>Zina galvenos nodokļus: pievienotās vērtības nodoklis (PVN), ienākuma nodoklis, sociālās apdrošināšanas iemaksa. Prot ilustrēt tos ar piemēriem.</i></p> <p>Mācās veikt finanšu aprēķinus (valūtas maiņas kursa, kredītprocentu, nodokļu aprēķinos u. c.).</p> <p><i>Prot strādāt grupā – uzklaua un pārdomā citu uzskatus, neizdarot pārsteidzīgus secinājumus, atzīst citu vajadzības un intereses, kā arī ņem vērā citu domas, emocijas, pieredzi, attieksmes, pārlicību.</i></p> <p>Prot sniegt mutisku ziņojumu par grupas darba rezultātiem.</p>

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas darbībai</p> <p>Izpēti un uzraksti savas ģimenes vēlmes un vajadzības! Padomā, kas nepieciešams, lai tās īstenotu! Kuras no tām var īstenot tuvākajā laikā? Kuras jāatliek uz vēlāku laiku? Sastādi nelielu projektu, plānu, kas nepieciešams, lai īstenotu kādu svarīgu vajadzību!</p> <p>Kopā ar klasi izveido tabulu, cik procentu lieli ir nodokļi (iedzīvotāju ienākuma nodokļa, sociālās apdrošināšanas iemaksu, pievienotās vērtības nodokļa likme)!</p> <p>Vienkāršos uzdevumos rēķiniet nodokļu maksājumus! Pēti pirkuma čekus/PVN! Cik maksā prece bez PVN, cik jāmaksā PVN?</p> <p>Klasē kopīgi var risināt, cik no algas nodokļos maksā darba ņēmējs, cik – darba devējs. Cik liela ir kopējā summa, ko darbinieks maksā nodokļos no algas?</p> <p><i>Projekts.</i> Latvija – ES dalībvalsts. Latvija – Tirdzniecības partnere. ES līdzekļi manā pagastā/pilsētā, <i>labie piemēri.</i> Ko es kā pilsonis iegūšu no ES?</p> <p>Uzzīmē ekonomiskas aprites modeli starp mājsaimniecību, firmu, valsti! Saveic ar bultiņām, kā tas darbojas! Grupā izveidojiet vienkāršu stāstiņu un prezentējiet to klasē!</p> <p><i>Lomu spēle</i> “Algas diena manā pagastā/ pilsētā” (skolēni izvēlas lomas – piem., policists, skolotājs, galdnieks (arī privātajā sektorā), darba vadītājs), lai izpētītu sabiedrisko preču finansēšanas avotus, nodokļu veidošanās un izmantošanas mehānismus. (Darba vadītājs samaksā algu un nodokļus, darbinieki samaksā nodokļus, policists, kurš saņem algu no nodokļu naudas, veic sabiedrisko pakalpojumu.)</p>	

7. KLASE

1. TEMATS: Es – personība, mana garīgā pilnveidošanās

Personība, raksturs. Griba, gribas brīvība. Garīgā pilnveidošanās. Mācību darbības apguve un plānošana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- noskaidrot, kas ir personība,
- atpazīt dažādas rakstura izpausmes,
- veidot izpratni par gribu un gribas brīvības veidošanās mehānismiem,
- izprast, kā vislabāk mācīties.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir personība? Vai mēs visi esam personības? Kādas ir personības veidošanas iespējas? Kādas var būt personības izpausmes?</p> <p>Kas ir raksturs? Kas ietekmē rakstura veidošanos? Kādas ir iespējas pašam veidot raksturu? Paradumu ietekme uz raksturu. Kā draugi, ģimene, sabiedrība ietekmē rakstura veidošanos?</p> <p>Kas ir griba? Kādi ir gribas veidošanas mehānismi? Kā stiprināt gribu? Kas ir brīvība? Vai mēs vienmēr varam būt brīvi? Kādas var būt brīvības izpausmes? Personības brīvība sabiedrībā. Brīvības ierobežojumi kā savstarpējo attiecību regulatori. Pienākums, atbildība un brīvība.</p> <p>Kas ir garīgā pasaule? Kādas ir garīgās pasaules izziņas un bagātināšanas iespējas?</p> <p>Laika plānošana. Mācību darba mērķi un uzdevumi. Mācību darba plānošana.</p> <p>Mācīšanās stratēģijas. Kā noskaidrot personīgo mācīšanās stratēģiju? Vingrinājumi mērķu izvirzīšanai.</p> <p>Piemēri no dzīves un literatūras par iespējam sasniegt dzīvē sev izvirzītos mērķus.</p> <p>Idejas darbībai</p>	<p>Apzinās un pieņem domu, ka uz vienu jautājumu par personību un sabiedrību var būt vairākas pareizas atbildes.</p> <p>Prot paskaidrot, kas ir gribas brīvība un kā personisko izvēli ietekmē personiski pieņemtas ētiskās vērtības.</p> <p>Prot vērtēt mācībām nepieciešamo laiku un veikt nepieciešamās korekcijas.</p> <p>Prot plānot mācību darba secību, mācīšanās gaitā vērtēt savu mācīšanos un veikt nepieciešamās korekcijas mācību uzdevuma veikšanas secībā.</p> <p>Ir atradis sev piemērotāko veidu, kā organizēt mācīšanos, un spēj pastāstīt par to citiem.</p> <p>Zina par garīgās pilnveidošanās dažādiem ceļiem (piemēram, pašdisciplīna, pašizziņa, lūgšana).</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Skolēni izvēlas, meklē informāciju presē, interneta resursos un pastāsta par saviem elkiem, piemēram, sportā, mūzikā, kā tie ir pārvarējuši grūtības un veidojuši savu karjeru.</p> <p>Skolēni intervē kādu sabiedrībā pazīstamu cilvēku par viņa dzīvi.</p> <p>Testi, pēc kuriem var noteikt skolēnam raksturīgo mācīšanās stratēģiju (piemēram, Hanija un Mamforda mācīšanās stilu noteicējs).</p>	

2. TEMATS: Es vērtību pasaulē

Universālās ētiskās vērtības.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par pastāvīgajām un mainīgajām ētiskajām vērtībām,
- apzināties ētiskās pamatvērtības kristietībā, folklorā un sekulārajā pasaulē.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 3 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Salīdzināt personiskās vērtības, savu vecāku vērtības un vecvecāku vērtības. Uzzināt, kuras vērtības ir saglabājušās visās paaudzēs un kuras nav.</p> <p>Atrast un salīdzināt, kādas vērtības ir latviešu tautasdziesmās un pasākās. Salīdzināt noteiktas vērtības dažādās reliģijās.</p> <p>Uzzināt par ziedošanas un palīdzības iespējām tuvākajā apkārtnē (koncerti un ziedošana bērnu namos, veco ļaužu pansionātos, dzīvnieku patversmēs).</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Aptaujāt dažādu paaudžu cilvēkus par viņu vērtībām bērnībā, jaunībā, briedumā un vecumā.</p> <p>Klasē veidot vērtību TOP 10.</p> <p>Tikties ar cilvēkiem, organizācijām vai meklēt informāciju presē, interneta resursos, kuri nodarbojas ar sponsorēšanu un ziedošanu.</p> <p><i>Projekts.</i> Labdarības akcijas, piemēram, atbalsts dzīvnieku patversmei, labdarības koncerti veco ļaužu pansionātos, rotaļas un kopīgas ekskursijas ar</p>	<p>Prot pastāstīt par pastāvīgo ētisko vērtību pasaulē un raksturot universālās ētiskās vērtības: labestību, godīgumu, taisnīgumu, iecietību, līdzietību, uzticību, brīvību un pietāti pret dzīvību, patiesumu, draudzību, mīlestību, solidaritāti, cieņu.</p> <p>Prot raksturot ētiskās pamatvērtības kristietībā, folklorā un to mijiedarbību ar sekulārajām vērtībām.</p> <p><i>Apzinās altruisma nozīmi; izprot ziedošanas, sponsorēšanas, mecenātisma, filantropijas nepieciešamību, pamatojot to ar piemēriem.</i></p> <p>Sadarbojas ar citiem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos.</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
bērnu namu audzēkņiem.	

3. TEMATS: Kā es jūtos?

Emocijas, to izpausmes veidi. Stress, tā cēloņi. Negatīvā stresa pārvarēšana. **Emocionāla un fiziska vardarbība skolā, mājās, tās sekas.** Rīcība psiholoģiskas krīzes gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast emociju cēloņus, to izpausmi un iespējamo pārvaldīšanu,
- zināt par stresa būtību un to izsaucošajiem faktoriem,
- prast palīdzēt sev un citiem krīzes situācijās, fiziskas un emocionālas vardarbības gadījumā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir emocijas? Kādas ir emocijas, kā atpazīt savas emocijas? Kā ir iespējams kontrolēt emocijas? Ko iesākt ar negatīvām emocijām? Kā no tām atbrīvoties? Stress, tā cēloņi. Pozitīvais un negatīvais stress. Negatīvā stresa ietekme uz fizisko un garīgo veselību. Iespējas atbrīvoties no stresa ar fiziskus vingrinājumus, radošas darbības un mūziku.</p> <p>Kur meklēt palīdzību, ja emocijas un stress “ņem virsroku”? Kā palīdzēt savam draugam un klasesbiedram? Kur vērsties un meklēt palīdzību fiziskas un emocionālas vardarbības gadījumā?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Tikšanās</i> ar skolas psihologu.</p> <p><i>Situāciju analīze</i>, izmantojot fragmentus no literatūras, dzīves un filmām.</p>	<p>Izprot dažādu emociju un stresa cēloņus; zina, kā pārvarēt negatīvas emocijas un stresu, kā rīkoties psiholoģiskas krīzes gadījumos.</p> <p><i>Pārvalda savas emocijas saskarsmē un sadarbībā.</i></p> <p>Zina, kā palīdzēt un kur vērsties fiziskas un emocionālas vardarbības gadījumā.</p>

4. TEMATS: Seksuālā un reproduktīvā veselība

Ķermenis, fizioloģiskās pārmaiņas pusaudžu un jauniešu vecumā. Seksualitāte, tās izpausmes, dzimumu līdztiesība.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast fizioloģiskās pārmaiņas pusaudžu un jauniešu vecumā,

- izprast seksualitātes būtību, dzimumu lomu un dzimumlīdztiesību.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 3 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādas fiziskās un garīgās pārmaiņas ir raksturīgas pusaudžu vecumam? Kā sadzīvot ar pārmaiņām (nevienmērīgu augšanu, svara izmaiņām, emociju maiņu, tieksmi pēc neatkarības)?</p> <p>Kādas ir meiteņu, zēnu fiziskās un emocionālās attīstības atšķirības pusaudžu vecumā?</p> <p>Kas ir seksa industrija? Kāda ir tās ietekme uz sabiedrību?</p> <p>Kas ir seksuālā orientācija? Kas ir homoseksuālitate, heteroseksuālitate?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Informācijas meklēšana presē, piemēram, žurnālā “Veselība”.</i></p> <p><i>Iepazīšanās ar informāciju, ko piedāvā interneta resursi, piemēram, www.papardeszieds.lv.</i></p>	<p>Izprot fizioloģiskās pārmaiņas pusaudža un jaunieša organismā; izprot, kā notiek jaunieša garīgā pilnveidošanās (attīstās intelekts, personīgā attieksme, vērtību sistēma, iejūtīgums pret citiem cilvēkiem).</p> <p>Izprot seksualitātes būtību, dzimumu lomas; apzinās dzimumu līdztiesības vērtību.</p> <p>Zina par seksuālo orientāciju daudzveidību, seksa industriju.</p>

5. TEMATS: Mans ieguldījums veselībā

Veselību veicinošie paradumi (higiēna, uzturs, fiziskās aktivitātes, **atkarību izraisošo vielu profilakse**). Uzvedība uz ielas un ceļiem. Rīcība nelaiemes gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apzināties paradumu ietekmi uz veselību,
- novērtēt savas atbildības nozīmi veselības saglabāšanā,
- apzināties situācijas, kurās iespējams kaitēt savai veselībai,
- pilnveidot pirmās palīdzības sniegšanas prasmes.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 5 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kuri paradumi palīdz un kuri kaitē tavai veselībai? Kā tava izvēle un paradumi iespaido veselību?</p> <p>Kādas ir kaitīgo paradumu (neveselīgs uzturs, mazkustīgums, smēķēšana, alkohola un narkotisko, psihotropo, kā arī jauno psihoaktīvo vielu lietošanas) sekas? To ietekme uz fizisko, garīgo veselību, attiecībām ar ģimeni un apkārtējiem.</p> <p>Ko tu vari izvēlēties par labu savai veselībai? Kāda tam ir nozīme veselības saglabāšanā? Personīgā atbildība par savu veselību.</p> <p>Kā uzvedība uz ielas var iespaidot veselību? Kādi noteikumi jāievēro, atrodoties uz ielas ar divriteni, skrituļdēli, skrituļslidām? Kādas riska situācijas ir iespējamās uz ceļa un kā sevi pasargāt no tām? Satiksmes noteikumu ievērošana. Ķiveres, elkoņu un ceļgalsargu lietošana.</p> <p>Pirmās palīdzības sniegšanas nepieciešamība un nozīme veselības un dzīvības saglabāšanā. Pirmās palīdzības ABC. Savu iespēju un spēju novērtēšana pirmās palīdzības sniegšanai. Iespējas meklēt palīdzību.</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Uzzināt veselīga dzīvesveida piekritēju dzīvespriedzi, tikšanās ar sabiedrībā zināmiem skolas absolventiem, sportistiem, vai citiem pārstāvjiem, kas piekopj aktīvu un veselīgu dzīvesveidu.</p> <p><i>Tikšanās ar CSDD darbiniekiem.</i></p> <p><i>Tikšanās ar skolas medmāsu vai medicīnas darbiniekiem, kas pastāsta par pirmās palīdzības sniegšanu.</i></p> <p>Mācību filmas “Pirmā palīdzība” noskatīšanās un filmā redzētā pārrunāšana.</p> <p><i>Tikšanās ar Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatnes vienaudžu izglītotājiem, kas vada nodarbības par pirmās palīdzības sniegšanu.</i></p> <p><i>Tikšanas ar NMPD darbiniekiem.</i></p>	<p>Izprot un raksturo savu paradumu ietekmi uz veselību.</p> <p><i>Apzinās tos savus paradumus, kuri ietekmē veselību, pamato to izvēli; nosaka savu un sabiedrības atbildību par veselību un drošību.</i></p> <p><i>Zina, kā Latvijas normatīvie akti regulē atkarību izraisošo vielu lietošanu un izplatīšanu.</i></p> <p><i>Novērtē veselīgas sabiedrības priekšrocības.</i></p> <p>Izprot fizisko aktivitāti kā veselības priekšnosacījumu, prot izvēlēties sev piemērotus fiziskos vingrinājumus un noteikt vēlamu slodzi.</p> <p><i>Zina un ievēro ceļu satiksmes noteikumus (arī par velosipēdistu un motorizēto transportlīdzekļu vadītāju drošību) un citus drošības noteikumus; analizē dažādas ar ceļu satiksmes un citiem drošības noteikumiem saistītas situācijas.</i></p> <p>Prot sniegt pirmo palīdzību nelaimes gadījumā cietušajiem; spēj sniegt emocionālu atbalstu grūtībās.</p> <p><i>Zina, kur meklēt palīdzību un kādiem operatīvajiem dienestiem zvanīt nelaimes gadījumos.</i></p>

6. TEMATS: Es nāku no savas ģimenes

Ģimene. Pienākumi ģimenē. Ģimenes paradumi (uzturs, fiziskās aktivitātes, tradīcijas). Ģimenes budžets.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- zināt, ka ģimenes var būt dažādas,
- izprast, kāda loma paradumu veidošanā ir ģimenei,
- izprast, kādas ir paša iespējas piedalīties procesos ģimenē,
- prast diskutēt par ģimenes ētiskajām vērtībām un to nozīmi personības tapšanā,
- zināt par ģimenes budžeta veidošanos un izlietojumu.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir ģimene? Ģimeņu daudzveidība mūsdienu pasaulē? Manas ģimenes vizītkarte. Ar kādiem talantiem mana ģimene varētu piedalīties konkursā “Spicā ģimene”? Kas man vislabāk patīk manā ģimenē? Mani un ģimenes locekļu pienākumi un atbildība. Ar ko mana ģimene ir īpaša (ģimenes recepte, atpūta, fiziskās aktivitātes)? Kā ģimenē svin svētkus, pavada ikdienu? Kā ģimene saimnieko un plāno izdevumus? Kur ģimenē “rodas” nauda? Ģimenes tiesības, valsts rūpes par ģimeni.</p> <p>Iejas darbībai</p> <p>Ģimenes dienas organizēšana. „Ģimenes veselīgo recepšu” konkurss. Konkurss "Ģimenes talanti".</p> <p><i>Radošie darbi.</i> Zīmējumi, kolāžas, piecrintes, reklāmas u.c., piemēram, “Mana ģimene”, “Es ģimenē”.</p> <p><i>Tikšanās</i> ar vecākiem.</p>	<p>Zina un izprot jēdzienus: ģimene, iedzīvotāju struktūra, demogrāfiskā politika, demogrāfiskie rādītāji.</p>

7. TEMATS: Es neesmu pasaulē viens

Cilvēku atšķirības (viedokļu daudzveidība, vēlmes un vajadzības). Aizspriedumi un stereotipi. Cieņa un tolerance. Sabiedrības grupas. Sociālās lomas. Saskarsme. Pieklājības un etiķetes nozīme sabiedrībā. Konflikti, to veidi un risināšanas stratēģijas.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par savstarpējo attiecību nozīmi,
- zināt savstarpējo attiecību veidošanas pamatprincipus,
- rast izpratni par likumu un normu ietekmi uz savstarpējām attiecībām.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 6 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā cilvēki cits no cita atšķiras?</p> <p>Kur mēs sastopamies ar cilvēku atšķirībām? Ko iegūst un zaudē atšķirīgais? Kā jūtas atšķirīgais?</p> <p>Kāda ir iespējamā reakcija, sastopoties ar atšķirīgo? Kā palīdzēt? Ar piemēriem no literatūras, mākslas pamatot atšķirīgā pastāvēšanu sabiedrībā.</p> <p>Kā valsts likumdošana regulē atšķirīgo cilvēku integrēšanos sabiedrībā? Kādas ir rasisma, diskriminācijas un vardarbības juridiskās sekas?</p> <p>Kas ir etiķete? Kāpēc tā ir nepieciešama? Kā un kādi likumi un noteikumi regulē savstarpējās attiecības (ģimenē, skolā, sabiedriskās vietās)?</p> <p>Kas ir konflikts? Kāpēc konflikti ir jārisina? Kādas ir konfliktu risināšanas stratēģijas? Kas ietekmē konfliktu risināšanu? Kā izvēlēties veiksmīgāko konflikta risināšanas stratēģiju?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Analizēt</i> reālas konfliktu situācijas ar draugiem, skolotājiem, ģimeni un citiem pieaugušajiem, meklējot iespējamus risinājumus.</p> <p>Kā konflikti tiek risināti literāros darbos, filmās, dzīvē?</p>	<p><i>Ir iecietīgs pret atšķirīgo (izņemot gadījumus, ja tiek aizskarta personības un sabiedrības drošība).</i></p> <p><i>Izprot, ka cilvēkiem ir dažāda reliģiskā, politiskā un cita pārlicība. Ir tolerantus pret mazākuma viedokli.</i></p> <p>Pieņem un ciena citus grupas biedrus (tolerance).</p> <p>Prot raksturot vismaz divu dažādu sociālo grupu ētiskos ideālus, izmantojot piemērus no dzīves, vēstures, mākslas.</p> <p>Prot analizēt dažādus viedokļus, izvērtējot faktus, un argumentēti aizstāvēt savu viedokli.</p> <p>Ir apguvis lietīšķās saskarsmes pamatus.</p> <p>Pazīst un raksturo iekšējās un ārējās kontroles mehānismus, kuri nosaka cilvēka rīcību un attiecības.</p> <p>Zina par konfliktu veidiem un prot piedāvāt savu konflikta risināšanas ceļu.</p> <p>Ar piemēriem ilustrē sekmīgu sadarbību.</p> <p>Izprot pozitīvu savstarpējo attiecību veidošanas principus.</p> <p>Pauž savu viedokli vai piedāvā problēmas risinājumu un uzklausa citu viedokli kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai.</p> <p>Prot saskaņot savas un citu vajadzības, meklējot problēmu risinājumus.</p> <p>Spēj pieņemt kompromisu kopīgo mācību un sociālo mērķu sasniegšanai.</p> <p>Mācību un sociālo mērķu sasniegšanai sniedz atbalstu citiem grupas biedriem.</p>

8. TEMATS: Tirgus likumi

Ekonomiskās vēlmes un vajadzības. Pieprasījuma likums, piedāvājuma likums. Tirgus cena. Elastīgs, neelastīgs pieprasījums un piedāvājums. Pieprasījuma un piedāvājuma izmaiņu cēloņi. Patērētāja tiesības un pienākumi. Valūta un valūtas maiņas operācijas.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par to, kas ir ekonomiskās vēlmes un vajadzības,
- zināt pieprasījuma un piedāvājuma likumsakarības,
- zināt par patērētāju tiesībām un pienākumiem.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 7 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir saimnieciskā darbība? Kādi ir saimnieciskās darbības veidi?</p> <p>Kas ir vēlmes, kas ir vajadzības? Kā atšķirt vēlmes no vajadzībām?</p> <p>Kas ir piedāvājums, pieprasījums? Kāds ir piedāvājuma likums, pieprasījuma likums? Kā tos attēlo grafiski? Kas ietekmē pieprasījumu un piedāvājumu? Kāds ir cenas veidošanās mehānisms?</p> <p>Kādi ir ražošanas faktori?</p> <p>Kādas ir patērētāju tiesības? Kā aizstāvēt savas, kā patērētāja tiesības? Kā reklāma ietekmē pircēja uzvedību un pieprasījumu? Kur un kā ir iespējams veikt valūtas maiņas operācijas?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Ekskursija</i> uz tuvāko patērētāju tiesību aizsardzības centru vai <i>tikšanās</i> ar tā darbiniekiem.</p> <p><i>Lomu spēles</i> par tēmu “Es iepērkos”, “Es dodos ceļojumā”.</p> <p><i>Praktiski uzdevumi</i> par valūtas maiņas operācijām, izmantojot valūtas maiņas kursus dažādās bankās (izmantojot pieejamos valūtas maiņas kursus dažādu banku mājaslapās).</p>	<p>Zina cilvēku saimnieciskās darbības veidus un principus, cilvēku ekonomiskās vēlmes un vajadzības, pieprasījuma un piedāvājuma likumsakarības, cenu veidošanās principus, ražošanas faktorus, valsts ekonomiskās sistēmas.</p> <p>Zina, kā rīkoties, lai aizstāvētu patērētāja tiesības.</p> <p>Lieto matemātiskās prasmes finanšu aprēķinos (piemēram, valūtas maiņas kursa, kredītprocentu, nodokļu aprēķinos).</p>

8. KLASE

1. TEMATS: Es un mana atbildība

Ētiskie ideāli. Dzīves mērķi, to izvirzīšana, sasniegšanas iespējas. Motīvi, izvēle, ētiskā izvēle un rīcība. Iekšējie un ārējie kontroles mehānismi (likumi, normas, sirdsapziņa). Cēloņu un seku likumsakarības.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par ētisko ideālu nepieciešamību,
- zināt par dzīves mērķu izvirzīšanas iespējām un to ietekmi uz dzīvesdarbību,
- apzināties cēloņu un seku likumsakarību nozīmi,
- diskutēt par iekšējo un ārējo kontroles mehānismu ietekmi uz cilvēka rīcību.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādos gadījumos mēs sastopamies ar izvēles situācijām? Kas ir ētiskā izvēle? Kādi ir ētiskās izvēles veidi? Kas nosaka ētisko izvēli?</p> <p>Kas ir ideāli? Kas ir ētiskie ideāli? Kā atšķiras ideāls no ētiskā ideāla? Vai starp man pazīstamajiem cilvēkiem ir tādi, kuri var būt kā "ētiskie ideāli"?</p> <p>Kas ir motīvs? Kā motīvi ietekmē rīcību?</p> <p>Kā izvērtēt savu rīcību, izmantojot cēloņu un seku likumsakarības?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Veidot sava ideāla "portretu".</p> <p>Salīdzināt ideālus klasē.</p> <p>Ideālu "portretu galerija".</p> <p>Intervēt vecākus, vecvecākus vai citus pieaugušos par viņu dzīves ideāliem.</p>	<p>Pauž savu tikumisko izvēli, to pamatojot.</p> <p><i>Spēj piedalīties diskusijā par eksistenciāli nozīmīgiem jautājumiem (piemēram, mīlestība un naida, dzīvība un nāve, laicīgais un svētais, dzīves jēga).</i></p> <p>Prot raksturot vismaz divu dažādu sociālo grupu ētiskos ideālus, izmantojot piemērus no dzīves, vēstures, mākslas.</p> <p>Pazīst un raksturo iekšējās un ārējās kontroles mehānismus, kuri nosaka cilvēka rīcību un attiecības.</p> <p>Prot prognozēt savas rīcības sekas, pamatojoties uz cēloņu un seku mīļsakarību izpratni.</p> <p><i>Spēj izvērtēt savu rīcību, izmantojot ētisku argumentāciju, ja nepieciešams, atzīt savas kļūdas un aizspriedumus un mainīties.</i></p>

2. TEMATS: Vēlos būt vesels

Fiziskā veselība, garīgā veselība, to savstarpējās likumsakarības. **Atkarību izraisošo vielu lietošanas problemātika** (nikotīns, alkohols, narkotiskās, psihotropās, kā arī jaunās psihoaktīvās vielas) un procesu atkarība (pārlietu liela aizraušanās ar datorspēlēm, azartspēlēm, jaunajām tehnoloģijām, u.tml.), ietekme uz fizisko, garīgo un sociālo veselību. Ēšanas paradumi, diētas, anoreksija, bulīmija, to ietekme uz fizisko un garīgo veselību.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par fiziskās veselības nozīmi,
- uzzināt par atkarību ietekmi uz veselību,
- novērtēt ēšanas paradumu nozīmi organisma augšanā un attīstībā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 7 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir veselība? Kas ir garīgā veselība? Kas ir fiziskā veselība? Kāda ir saikne starp garīgo un fizisko veselību?</p> <p>Kā paradumi ietekmē veselību?</p> <p>Veselīgs uzturs. Kā ievērot veselīga uztura pamatprincipus ikdienā? Kā uztura izvēle ietekmē veselību? Kāda ir saistība starp uztura paradumiem un psihisko veselību?</p> <p>Kas ir apreibinošas vielas? Kādi ir apreibinošo vielu lietošanas iemesli? Kā pateikt “nē” pamudinājumiem pamēģināt un lietot apreibinošās vielas?</p> <p>Kāda ir apreibinošo vielu ietekme uz fizisko un garīgo veselību un attiecībām ar apkārtējiem?</p> <p>Kur meklēt padomu un palīdzību?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Spēle "Pazeme".</i></p> <p><i>Tikšanās</i> ar veselības centra darbiniekiem, narkoloģijas centra darbiniekiem un psihologu. Iespējams Veselības ministrijas vai Slimību profilakses un</p>	<p>Izprot fiziskās un garīgās veselības kopsakarības.</p> <p>Izprot un raksturo savu paradumu ietekmi uz veselību.</p> <p>Raksturo uzturu un ēšanas paradumus kā iespējamus riska faktorus slimību attīstībā (gremošanas, vielmaiņas slimības, psihogēnā anoreksija, bulīmija).</p> <p>Izprot, ka atkarība ir slimība; nosaka un pamato atkarību izraisošo vielu lietošanas cēloņus.</p> <p>Izprot atkarību izraisošo vielu ietekmi uz cilvēka fizisko, psihisko un sociālo veselību.</p> <p>Zina, kā Latvijas normatīvie akti regulē atkarību izraisošo vielu lietošanu un izplatīšanu.</p> <p>Izprot atkarību izraisošo vielu lietošanas radītās sociālekonomiskās sekas indivīda un sabiedrības līmenī.</p> <p>Zina, kur meklēt padomu un palīdzību, ja radušās problēmas saistībā ar atkarību izraisošo vielu lietošanu.</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>kontroles centra apmeklējums.</p> <p>Filmās „Slazds”, „Atkarība”, “Nāves mušpapīrs” u.c. noskatīšanās, filmās redzēto situāciju analīze.</p> <p>Spēle internetā – Ēd gudri! Veselīgs uztura plānošana, veselīgu pārtikas produktu izvēle</p>	

3. TEMATS: Esmu drošs un atbildīgs

Kā rīkoties un kur meklēt palīdzību riska situācijās – nelaimes un vardarbības gadījumos.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par rīcību riska situācijās,
- zināt par iespējām un nepieciešamību, kā arī prast sniegt pirmo palīdzību dažādos nelaimes gadījumos.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir riska situācijas? Kā prognozēt riska situācijas un izvairīties no tām? Kā rīkoties, ja esi nonācis riska situācijā?</p> <p>Drošība transporta līdzekļos. Drošība ekskursijās.</p> <p>Kur meklēt palīdzību? Kā novērtēt riska situāciju un savas palīdzības sniegšanas iespējas? Kā sniegt palīdzību citam, kas nonācis riska situācijā?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Analizēt</i> dažāda veida situācijas, tādējādi apgūstot prasmes un iemaņas, kuras reālās dzīves situācijās (skolā, atpūtā, sadzīvē) palīdzētu nodrošināt savu un citu cilvēku, kā arī īpašuma drošību.</p> <p><i>Sadarbība</i> ar pašvaldības policijas darbiniekiem – <i>lekcijas</i> par drošību, <i>situāciju analīze</i>.</p>	<p>Prot sniegt pirmo palīdzību nelaimes gadījumā cietušajiem; spēj sniegt emocionālu atbalstu grūtībās.</p>

4. TEMATS: Mans laiks ģimenē

Ģimene kā vērtība, tās loma personības tapšanā. Mīlestība, atbildība un savstarpēja cieņa ģimenē.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast ģimenes nozīmi personiskajā dzīvē,
- vērtēt savstarpējo attiecību veidošanas principus ģimenē.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā ģimenes vērtības ir ietekmējušas tavas vērtības un vērtību izpratni? Kā saskan tavas un ģimenes vērtības? Kā saskan ģimenes un sabiedrības vērtības?</p> <p>Statuss ģimenē, tam atbilstošās lomas un uzvedība. Pienākumu un atbildības sadale ģimenē.</p> <p>Kā tavā ģimenē pauž mīlestību, cieņu un rūpes? Kāda nozīme ir tam, ka ģimenē viens otram uzticas?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Lomu spēles</i> par tēmu ģimene.</p> <p>Literāru darbu analīze.</p>	<p><i>Novērtē ģimenes nozīmi personības tapšanā un socializācijā.</i></p> <p>Izprot ģimenes partnerattiecību būtību un savstarpējo atbildību un izsaka savu viedokli par vērtībām ģimenē (mīlestību, savstarpēju cieņu, atbildību, uzticību, godīgumu).</p>

5. TEMATS: Mana nākotne sabiedrībā

Darbs, tā vērtība. Profesijas. Karjera, tās plānošana atbilstoši spējām un prasmēm. Darba tirgus, darbaspēks. Bezdarbs, bezdarba veidi. Valsts sociālās garantijas, darba meklēšana. Darbs ārzemēs, riska faktori.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast darba nozīmi cilvēka dzīvē,
- apzināties karjeras plānošanas nepieciešamību un iespējas,
- pētīt savu spēju un prasmju atbilstību noteiktām profesijām,
- izprast valsts līdzdalību nodarbinātības problēmu risināšanā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 7 stundām.

Idejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kāpēc ir nepieciešams strādāt? Kāda nozīme ir darbam cilvēka dzīvē?</p> <p>Profesiju dažādība. Profesijām nepieciešamās spējas un prasmes.</p> <p>Savu spēju un prasmju novērtēšana atbilstoši izvēlētajai profesijai.</p> <p>Karjeras plānošanas iespējas. Karjeras centru darbība un palīdzība karjeras plānošanā.</p> <p>Darba tirgus.</p> <p>Bezdarbs. Bezdarba veidi. Valsts garantijas un palīdzība darba zaudēšanas gadījumos.</p> <p>Valsts nodarbinātības dienestu loma.</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Darba vērtības <i>izpēte</i> latviešu tautasdziesmās, pasakās un sakāmvārdos. Darba vērtība senāk un tagad.</p> <p><i>Tikšanās</i> ar karjeras centru darbiniekiem.</p> <p><i>Ekskursija</i> uz savas pilsētas, reģiona, valsts nodarbinātības dienestu, lai iepazītos ar tā darbības principiem un piedāvātajiem pakalpojumiem (piemēram, skolēnu darba organizēšana vasaras brīvlaikā).</p> <p><i>Testu veikšana</i>, lai noteiktu spējas un prasmes tālākajai karjerai.</p> <p>Darba piedāvājumu <i>analīze</i> laikrakstos, internetā.</p> <p><i>Iepazīšanās</i> ar profesiju daudzveidību, izmantojot profesiju klasifikatoru.</p> <p>Darbs klasē, izmantojot mācību materiālus “Karjeras izglītība”.</p> <p>Darbs ar mācību materiālu “Progresīvās profesijas”.</p> <p><i>Projekts</i>: tikšanās ar dažādu profesiju pārstāvjiem.</p>	<p><i>Apzinās darba vērtību.</i></p> <p><i>Plāno savu turpmākās profesionālās darbības jomu, izvērtējot savas spējas, intereses un sabiedrības vajadzības.</i></p> <p>Prot izskaidrot un argumentēti pierādīt, ka profesionālās darbības izvēle ir viens no faktoriem, kas nosaka cilvēka vietu sabiedrībā.</p> <p>Zina, kas ir darba tirgus un kādas ir iespējas tajā iesaistīties.</p> <p>Zina, kas ir bezdarbs, ar piemēriem prot raksturot tā veidus un zina, kādas ir valsts sociālās garantijas.</p>

6. TEMATS: Kā saimnieko manā pilsētā, pagastā?

Pašvaldības funkcijas. Saimnieciskās darbības veidi un principi.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast vietējās pašvaldības darbību, tās funkcijas un uzdevumus,

- tuvāk iepazīt vietējās pašvaldības struktūru un saimniecisko darbību.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir pašvaldība? Kāda ir vietējās pašvaldības struktūra? Kādi ir pašvaldības uzņēmumi un ar ko tie nodarbojas?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Tikšanās</i> ar vietējās pašvaldības darbiniekiem, ekskursija uz vietējo pašvaldību, pašvaldības iestādēm.</p> <p><i>Projekts.</i> Kas notiek manā pilsētā?</p>	<p>Zina pašvaldību kompetences.</p>

7. TEMATS: Tiesību pasaulē

Cilvēka pamattiesības. ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Bērna tiesības. Bērnu tiesību konvencija. Administratīvie likumi un atbildība. Darba likumdošana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- apzināties savas un citu cilvēku tiesības,
- orientēties likumdošanā, kas regulē cilvēku tiesības un bērnu tiesības.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 3 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir cilvēktiesības? Kāda ir cilvēktiesību vēsture? Kādas bija cilvēktiesības senāk?</p> <p>Kas ir likumi? Kāda ir likumu nozīme? Kādi likumi aizstāv cilvēktiesības? Kādas institūcijas nodrošina cilvēktiesību ievērošanu?</p> <p>Kur un kā meklēt palīdzību cilvēktiesību pārkāpšanas gadījumos?</p> <p>Kas ir bērnu tiesības? Kādi likumi nodrošina bērnu tiesības, kādas institūcijas nodrošina bērnu tiesību aizstāvību?</p> <p>Kas ir administratīvie likumi un administratīvā atbildība? Kādi ir sodi par</p>	<p>Zina tiesiskuma jēdzienu, prot nosaukt cilvēka pamattiesības.</p> <p>Prot atšķirt tiesisku rīcību no prettiesiskas rīcības.</p> <p>Prot atšķirt, kādus procesus regulē Latvijas likumi – Civillikums, Krimināllikums, Darba likums, Administratīvā procesa likums.</p>

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>administratīvo likumu pārkāpumiem?</p> <p>Kas ir jāzina par darba likumdošanu pusaudžu vecumā (darba laiks, samaksa, darbi, kuros drīkst un nedrīkst nodarbināt nepilngadīgos)?</p> <p>Iejas darbībai</p> <p>Mācību filmas “Manas tiesības” noskatīšanās un pārrunas par to, kā tiek ievērotas tiesības un kā rīkoties situācijās, kad tiesības tiek pārkāptas.</p> <p>Darbs ar mācību materiāliem “Tiesības”.</p> <p><i>Iepazīšanās</i> ar ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, Bērnu tiesību konvenciju, Bērnu tiesību aizsardzības likumu.</p> <p>Iepazīšanās ar dažādiem darba līgumiem.</p>	

8. TEMATS: Latvija pasaulē

Eiropas Savienība, tās mērķi un darbības virzieni. Latvija Eiropas Savienībā.

Uzdevums: palīdzēt skolēniem rast izpratni par Eiropas Savienības dibināšanas mērķiem, uzdevumiem un Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir Eiropas Savienība? Kad un ar kādiem mērķiem ir dibināta Eiropas Savienība? Kuras valstis ir Eiropas Savienības dalībvalstis? Latvija – Eiropas Savienības dalībvalsts.</p> <p>Iejas darbībai</p> <p><i>Reklāmas</i> "Latvija – ES" veidošana.</p> <p><i>Projekts.</i> Kas jauns pasaulē (darbs ar informācijas avotiem).</p>	<p>Zina, kāpēc izveidota Eiropas Savienība, kā tā darbojas, kādi ir tās darbības virzieni.</p>

9. KLASE

1. TEMATS: Es izvēlos

Tikumiska izvēle. Dzīvības vērtība (aborts, klonēšana, eitanāzija).

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- veidot izpratni par izvēles veidiem,
- noskaidrot, kā ētiskās vērtības ietekmē izvēli,

iegūt priekšstatu par cēloņu un sekū mijiedarbības likumsakarībām.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir tikumiska izvēle? Kas ietekmē tikumisku izvēli?</p> <p>Kāda ir dzīvības vērtība? Uzskati par dzīvības vērtību (literatūrā, mākslā). Dzīvības vērtība aborta, eitanāzijas un klonēšanas kontekstā.</p> <p><i>Diskusijas</i> par aborta, eitanāzijas, klonēšanas pieļaušanu un nepieļaušanu.</p> <p>Idejas darbībai</p> <p>Preses un interneta resursu meklēšana, izmantošana, gatavojoties diskusijām par dzīvības vērtību.</p>	<p>Pauž savu tikumisko izvēli, to pamatojot.</p> <p><i>Respektē cilvēka dzīvības vērtību; zina, ka ir dažādi uzskati par klonēšanas, abortu un eitanāzijas pieļaujāmību, ir sava nostāja šajā jautājumā.</i></p>

2. TEMATS: Gribu būt vesels

Infekcijas slimības, to izplatīšanās. Imunitāte. Seksuāli **transmisīvo infekciju**, HIV/AIDS profilakses nozīme.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par infekcijas slimībām, to izplatīšanās ceļiem, imunitātes veidošanos,
- zināt par seksuāli **transmisīvajām infekcijām**, to izplatību un profilakses iespējām.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 3 stundām.

Iejas temata atklāsmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir infekcijas slimības? Kādi ir infekcijas slimību izraisītāji? Kā izvairīties no infekcijas slimībām?</p> <p>Kas ir imunitāte? Kā var iegūt imunitāti pret infekcijas slimībām?</p> <p>Kas ir seksuāli transmisīvās infekcijas, HIV/AIDS? Kā var saslimt ar seksuāli transmisīvajām infekcijām, HIV/AIDS? Kādas ir saslimšanas sekas?</p> <p>Kā var sevi pasargāt no saslimšanas ar seksuāli transmisīvajām infekcijām, HIV/AIDS?</p> <p>Riska faktoru novērtēšana. Attieksme pret tiem, kuri ir slimi.</p> <p>Iejas darbībai</p> <p><i>Spēles</i> no mācību materiāla “Pusaudžiem par intīmo”.</p> <p><i>Tikšanās</i> ar Slimību profilakses un kontroles centra darbiniekiem vai skolas medmāsu.</p> <p><i>Statistikas datu analīze</i> par HIV/AIDS izplatību, izmantojot interneta resursus.</p>	<p>Zina infekciju izplatīšanās mehānismus.</p> <p>Zina, kā izvairīties no seksuāli transmisīvajām infekcijām un HIV/AIDS.</p> <p>Izprot seksuāli transmisīvo infekciju un HIV/AIDS profilakses nozīmi, piešķirot nozīmi arī atkarību izraisošo vielu lietošanas ietekmei.</p>

3. TEMATS: Mana šodiena – nākotnei

Seksuālās attiecības un atbildība. Ģimenes plānošana, seksuālās attiecības, kontracepcija.

Mīlestība, cieņa un atbildība ģimenē. Ģimenes ētiskās vērtības. Partnerattiecības ģimenē, savstarpēja uzticība, palīdzība un atbalsts. Laulība, laulības līgums.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- novērtēt atbildības nozīmi, uzsākot seksuālās attiecības,
- izprast seksuālo attiecību fizioloģiskos un emocionālos aspektus,
- zināt par ģimenes plānošanas nozīmi un iespējām,

- palīdzēt noskaidrot ģimenes veidošanas principus un tiesiskos aspektus,
- izprast savstarpēja atbalsta un uzticības nozīmi ģimenē.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 7 stundām.

Iejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	<i>Respektē cilvēka dzīvības vērtību</i> Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Seksuālās attiecības. Situācijas novērtēšana, pieņemot lēmumu uzsākt seksuālās attiecības.</p> <p>Atbildība un seksuālās attiecības.</p> <p>Pusaudžu grūtniecība, tās fizioloģiskie un emocionālie aspekti.</p> <p>Palīdzības meklēšana grūtniecības gadījumā.</p> <p>Kontracepcija, tās veidi un iespējas.</p> <p>Seksuālās attiecības ģimenē. Ģimenes plānošana.</p> <p>Kādas ir ģimenes vērtības? Salīdzināt, kādas bija ģimenes agrāk un kādas ir tagad. Kas ir mainījies un kas saglabājies?</p> <p>Mīlestības un cieņas loma ģimenē. Tavs ieguldījums ģimenē, tās vērtību saglabāšanā.</p> <p>Kādu tu iztēlojies savu nākotnes ģimeni? Ko tu šodien vari darīt savas nākotnes ģimenes labā?</p> <p>Kas ir laulība? Kādi ir laulības tiesiskie aspekti? Laulības reģistrēšana.</p> <p>Kas ir laulības līgums? Kur, kā un kāpēc slēdz laulības līgumu?</p> <p>Iejas darbībai</p> <p><i>Tikšanās ar psihologu, ģimenes centra darbiniekiem.</i></p> <p>Tikšanās ar ginekologu vai vecmāti veselības centrā.</p> <p>Mācību filma “Ziemassvētku brīnums”.</p>	<p>Izprot fiziskās un garīgās veselības kopsakarības.</p> <p>Zina par ģimenes plānošanas nozīmi, iespējām un atbildību, kā arī par kontracepcijas metodēm.</p> <p><i>Spēj piedalīties diskusijā par eksistenciāli nozīmīgiem jautājumiem (piemēram, mīlestība un nāids, dzīvība un nāve, laicīgais un svētais, dzīves jēga).</i></p> <p>Zina un prot pastāstīt par ģimenes tiesību un laulības līguma būtību.</p> <p><i>Raksturo savas ģimenes ētiskās vērtības un novērtē ģimenes ieguldījumu savas personības veidošanā.</i></p> <p>Zina, kur meklēt palīdzību grūtniecības gadījumā.</p> <p>Zina, kur meklēt palīdzību seksuālās vardarbības gadījumā.</p>

4. TEMATS: Mana līdzdalība

Pilsoniskā līdzdalība vides veidošanā. Pilsoniskā līdzdalība skolas, pašvaldības un valsts mēroga norisēs. Vēlēšanas.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par politiskās līdzdalības iespējām,
- zināt par pilsoņu tiesībām un pienākumiem.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kā darbojas skolas parlaments? Kāda loma skolas dzīves veidošanā ir skolas parlamentam? Kādas ir iespējas iesaistīties skolas aktivitātēs?</p> <p>Kādas nevalstiskās organizācijas ir pilsētā, tuvākajā apkārtnē? Ar ko tās nodarbojas? Kādas ir iespējas iesaistīties to darbā?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Tikšanās ar skolas parlamenta pārstāvjiem.</i></p> <p><i>Piedalīšanās skolas aktivitātēs, piemēram, parlamenta vēlēšanu organizēšana.</i></p> <p><i>Skolas, klases pasākumu plānošana un organizēšana.</i></p> <p><i>Tikšanās ar savas pilsētas, ciema nevalstisko organizāciju pārstāvjiem.</i></p> <p><i>Projekts. Ēnu dienas pašvaldības iestādēs.</i></p>	<p>Zina un praksē izmanto pilsoniskās līdzdalības iespējas skolas, pašvaldības un valsts mēroga norisēs.</p> <p>Zina pašvaldību kompetences un izskaidro valsts iekšējās un ārējās funkcijas.</p> <p>Sadarbojas ar citiem, piedaloties vietējai sabiedrībai nozīmīgos projektos.</p>

5. TEMATS: Valsts un demokrātija

Demokrātiska, nedemokrātiska valsts, varas dalīšana, varas veidi. Prezidentāla, parlamentāra iekārta. Latvijas Republikas Satversme, tās nozīme. Valsts iekšējās un ārējās funkcijas.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par demokrātiskas valsts uzbūvi un darbības principiem,
- gūt izpratni par Latvijas Republikas Satversmes nozīmi.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Iejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir valsts? Kas ir vara?</p> <p>Kā tu rīkotos, ja tev piederētu neierobežota vara?</p> <p>Kā varu daļa demokrātiskās valstīs? Kāpēc vara ir jādala? Kādi uzdevumi ir katras varas pārstāvjiem? Kādi ir ceturtās varas uzdevumi? Kā par to var pārliecināties dzīvē?</p> <p>Parlamenta, prezidenta funkcijas.</p> <p>Vēlēšanas.</p> <p>Satversme, tās nozīme.</p> <p>Iejas darbībai</p> <p><i>Meklēt presē informāciju par likumdevēja varu, izpildvaru un tiesu varu.</i></p> <p>Iepazīties ar priekšvēlēšanu kampaņas un vēlēšanu norisi, izmantojot preses un interneta resursus.</p>	<p>Zina nosaukt valsts pazīmes, prot raksturot demokrātisku un nedemokrātisku valsti.</p> <p>Zina Latvijas valsts simbolus.</p> <p>Zina jēdzienus: vara, valsts, demokrātija, vēlēšanas, pilsonis, naturalizācija, izpildvara, likumdevēja vara, tiesu vara.</p> <p>Zina trīs galvenos varas veidus (likumdevēja vara, izpildvara, tiesu vara) un to funkcijas, ar piemēriem ilustrē to īstenojumu dzīvē.</p> <p>Raksturo prezidentālu un parlamentāru iekārtu.</p> <p>Zina Latvijas Republikas Satversmes (konstitūcijas) nozīmi demokrātiskā sabiedrībā un paskaidro, uz kādām vērtībām tā balstīta.</p>

6. TEMATS: Valsts un tās likumi

Civillikums, Krimināllikums. Tiesa, tās nozīme.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- izprast savas un citu tiesības,
- izprast likumdošanu un tās regulējošo lomu sabiedrībā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Iejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kāpēc ir nepieciešama tiesa? Kāda loma ir tiesnesim, advokātam un prokuroram?</p> <p>Ko regulē Civillikums, ko Krimināllikums?</p> <p>Kādos gadījumos ir nepieciešama notāra palīdzība?</p>	<p>Prot pastāstīt par tiesas nozīmi indivīda, sabiedrības un valsts dzīvē.</p> <p>Prot atšķirt, kādus procesus regulē Latvijas likumi: Civillikums, Krimināllikums, Darba likums, Administratīvā procesa likums.</p>

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas darbībai</p> <p><i>Ekskursija uz tiesu vai tikšanās ar tiesas pārstāvjiem.</i></p> <p><i>Situāciju analīze, izmantojot kā informācijas avotus Darba likumu, Administratīvo likumu, Civillikumu.</i></p>	

7. TEMATS: Rūpes par vidi

Vide, tās ķīmiskais, fizikālais un bioloģiskais piesārņojums. Piesārņojuma sekas. Vides aizsardzība un likumdošana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- gūt izpratni par cilvēka darbības ietekmi uz vidi,
- zināt par vides piesārņojuma ietekmi uz cilvēka veselību,
- prast argumentēt nepieciešamību rūpēties par vidi,
- apzināties savas iespējas vides sakopšanā.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Idejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kādas ir cilvēka un vides attiecības? Kāda ir cilvēka loma vides saglabāšanā? Kāda ir vides ietekme uz cilvēka labsajūtu un veselību?</p> <p>Kādas ir tavas iespējas saglabāt tīru vidi?</p> <p>Ko nozīmē “dzīvot zaļi”? Kas ir “zaļais punkts”? Kādas ir Latvijas “zaļā punkta” aktivitātes?</p> <p>Kas ir atkritumu šķirošana? Kā šķiro atkritumus tavā tuvākajā apkārtnē?</p> <p>Kādas ir valsts, pašvaldības funkcijas vides saglabāšanā un sakopšanā?</p> <p>Kādi likumi regulē cilvēka un vides attiecības?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Piedalīties Latvijas "zaļā punkta" organizētajos pasākumos.</i></p> <p><i>Doties ekskursijā uz kādu no atkritumu šķirošanas vai pārstrādes uzņēmumiem, iepazīties ar to darbību.</i></p>	<p>Izprot cilvēka un vides mijiedarbību.</p> <p>Zina, kā vides ķīmiskais, fizikālais un bioloģiskais piesārņojums ietekmē cilvēku veselību.</p> <p><i>Apzinās un pamato vides aizsardzības un sakārtošanas pasākumu nozīmību.</i></p> <p>Izprot veselību veicinošas vides veidošanas pamatprincipus.</p> <p>Vērtē pašvaldības un valsts mēroga darbību ietekmi uz dabu un cilvēka veselību.</p> <p>Zina, kā Latvijas normatīvie akti regulē vides aizsardzību.</p>

Iejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p><i>Pētīt, kā presē un interneta resursos tiek atspoguļotas vides saudzēšanas aktivitātes, kādas akcijas un pasākumi tiek organizēti vides saglabāšanai un sakopšanai.</i></p> <p><i>Projekts. Atkritumi, to šķirošana, pārstrāde, atkārtotās izmantošanas iespējas.</i></p>	

8. TEMATS: Komercedarbības pamati

Komercedarbība, tās formas. Komercedarbības finansēšanas avoti. Ražošana.

Biznesa plāns. Finanšu iestādes un to sniegtie pakalpojumi. Apdrošināšana.

Uzdevumi: palīdzēt skolēniem

- rast izpratni par ražošanas, mārketinga un finanšu resursu būtību,
- attīstīt prasmi analizēt ekonomiskās dzīves situācijas.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 5 stundām.

Iejas temata atklāšmei un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Iejas apspriešanai</p> <p>Kas ir komercedarbība, kādi ir tās veidi? Kādi ir komercedarbības finansēšanas avoti? Uzzināt, kādi komercedarbības veidi ir tuvākajā apkārtnē!</p> <p>Kas ir banka? Kādas ir bankas funkcijas? Kādus pakalpojumus ir iespējams saņemt bankā?</p> <p>Iejas darbībai</p> <p><i>Tikties ar dažādu uzņēmumu vadītājiem.</i></p> <p><i>Ekskursija uz tuvāko banku, lai uzzinātu par bankas darbību un tās sniegtajiem pakalpojumiem.</i></p> <p>Iepazīšanās ar internetā pieejamo informāciju par Latvijas bankām un to piedāvātajiem pakalpojumiem.</p> <p><i>Tikšanās ar bankas darbiniekiem.</i></p> <p><i>Ekskursija uz Latvijas Banku.</i></p>	<p>Zina, kas ir komercedarbība, un prot to raksturot.</p> <p>Zina cilvēku saimnieciskās darbības veidus un principus, cilvēku ekonomiskās vēlmes un vajadzības, pieprasījuma un piedāvājuma likumsakarības, cenu veidošanās principus, ražošanas faktorus, komercedarbības veidus un finansēšanas avotus, valsts ekonomiskās sistēmas.</p>

9. TEMATS: Nodokļi

Nodokļi, to veidi, nodokļu iekasēšana.

Uzdevums: palīdzēt skolēniem izprast valsts ekonomisko politiku.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 4 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir nodokļi? Kāpēc ir jāmaksā nodokļi? Kur paliek nodokļos samaksātā nauda? Kādi ir nodokļu veidi?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Iepazīšanās ar informāciju</i>, ko piedāvā VID par nodokļiem un to aprēķināšanu internetā</p>	<p>Zina, kas ir nodokļi, izprot to nepieciešamību.</p> <p>Zina, kā tiek iekasēti nodokļi.</p> <p>Prot aprēķināt galvenos nodokļus: pievienotās vērtības nodokli (PVN), sociālās apdrošināšanas iemaksu, ienākuma nodokli.</p> <p>Lieto matemātiskās prasmes finanšu aprēķinos (piemēram, valūtas maiņas kursa, kredītprocentu, nodokļu aprēķinos).</p>

10. TEMATS: Latvijas dalība pasaulē

Globalizācija, tās norises. Eiropas Padome, NATO, ANO, to mērķi, darbības virzieni.

Uzdevumi: palīdzēt skolēnam

- attīstīt izpratni par globalizācijas procesu un tā izpausmēm Latvijā un pasaulē,
- zināt starptautiskās organizācijas, to mērķus un Latvijas dalību tajās.

Apguvei paredzētais laiks: līdz 2 stundām.

Idejas temata atklāšanai un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
<p>Idejas apspriešanai</p> <p>Kas ir globalizācija? Kādas ir globalizācijas izpausmes Latvijā un pasaulē?</p> <p>Kādas ir starptautiskas organizācijas? Kādi ir ANO, NATO, Eiropas Padomes, Eiropas Savienības dibināšanas mērķi un darbības principi?</p> <p>Kāda ir Latvijas vieta šajās organizācijās?</p> <p>Idejas darbībai</p> <p><i>Iepazīšanās ar informāciju</i> laikrakstos, žurnālos, interneta resursos par globalizāciju un tās izpausmēm Latvijā un pasaulē.</p> <p><i>Konkurss</i> "Ko tu zini par starptautiskajām organizācijām?".</p>	<p>Zina, kāpēc izveidota Eiropas Padome, NATO, ANO un kādi ir to darbības virzieni.</p>

Iejas temata atklāsmi un piemēri no skolu prakses	Sasniedzamais rezultāts
Skolēnu veidotas krustvārdu mīklas un jautājumi.	

Mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskie paņēmieni

Skolēna mācību sasniegumi jāvērtē daudzpusīgi un objektīvi, lai realizētu:

- prasību atklātības un skaidrības principu, kontrolējot mācību priekšmeta standartā noteikto obligātā mācību satura pamatprasību apguvi;
- pozitīvo sasniegumu summēšanas principu, reģistrējot pozitīvos sasniegumus visos mācību sasniegumu vērtēšanas līmeņos – zināšanu iegaumēšanas un sapratnes, to lietošanas un patstāvīgas produktīvas darbības līmenī;
- vērtējuma atbilstības principu, dodot skolēnam iespēju apliecināt savas zināšanas un prasmes visiem mācību sasniegumu vērtēšanas līmeņiem atbilstošos uzdevumos, jautājumos, piemēros un situācijās;
- vērtējuma noteikšanai izmantoto veidu dažādības principu, izmantojot pārbaudes rakstos, mutvārdos un kombinēti, individuālo un grupas sasniegumu vērtēšanu un dažādus pārbaudes darbus (piemēram, diagnosticējošie darbi, kontroldarbi, praktiskie darbi, projektu darbi, ieskautes, eksāmeni);
- vērtēšanas regularitātes principu, lai skolēnu un viņa vecākus informētu par iegūtajām zināšanām, apgūtajām prasmēm un mācību sasniegumu attīstības dinamiku;
- vērtējuma obligātuma principu, izvirzot prasību, lai skolēns iesaistītos mācību procesā un iegūtu savām spējām atbilstošu vērtējumu.

Vērtētājs var būt: pats skolēns, klasesbiedri, skolotājs (iekšējā vērtēšana); skolas administrācija, vecāki, eksperti, valsts un pašvaldības institūcijas (ārējā vērtēšana).

Vērtēšana ir mācību procesa sastāvdaļa, tāpēc veicama visā mācību laikā, izvēloties piemērotāko vērtēšanas vietu mācību procesā, vērtēšanas mērķi, vērtēšanas metodisko paņēmieni un vērtējuma atspoguļošanas veidu (skat. tabulu).

Vērtēšanas forma (pēc vietas mācību procesā)	Vērtēšanas mērķis	Vērtējuma atspoguļošanas veids
Ievadvērtēšana notiek pirms mācību sākuma, dod informāciju par skolēnu sagatavotības līmeni, uzsākot tēmu, kursu u. tml.	Diagnosticējošā vērtēšana: sākotnējā rezultāta konstatēšana mācību procesa, temata apguves uzsākšanai; skolēnu motivēšana aktīvam mācību darbam.	"Ieskaitīts"/ "neieskaitīts" vai aprakstoši
Kārtējā vērtēšana notiek mācību laikā, ir operatīva un motivējoša atgriezeniskā saite par mācību procesu.	Formatīvā vērtēšana: skolēnu sasniegumu konstatēšana, lai tos uzlabotu; mācību procesa norises, mācību mērķa, izmantoto mācību metožu atbilstības kontrole un saskaņošana; skolēna objektīva pašvērtējuma un atbildības veicināšana.	"Ieskaitīts"/ "neieskaitīts", aprakstoši
Nobeiguma vērtēšana notiek mācību temata vai kursa beigās; nosaka, kā īstenotas mācību priekšmeta standarta prasības.	Summatīvā vērtēšana: skolēnu zināšanu un prasmju apguves līmeņa konstatēšana, beidzot tēmu, mācību gadu, kursu.	Ballēs

Vērtēšanas metodiskie paņēmieni

Mūsdienu mācību metožu mērķis ir radīt iespējas skolēniem pašiem sadarboties, mijiedarbībā veidot saskarsmes prasmes. Skolēnu pašizpaušmes daudzveidīgu iespēju atraisīšanu, viņu pilnvērtīgu attīstību un sagatavotību dzīvei veicina demokrātisks, interaktīvs mācīšanas stils, kura pamatā ir skolotāja un skolēna sadarbība.

Skolotāju profesionālā meistarība, mērķtiecīga pedagoģisko pieeju, mācību metožu un paņēmieni izvēle, zināšanas par skolēna vecumposma psiholoģiskajām īpašībām ir izšķiroša, lai realizētu sociālo zinību koncepciju un īstenotu iecerētos stundas mērķus.

Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri
Āra nodarbības (mācību ekskursijas), ziņojums	Skolēns (skolēni) sagatavo ziņojumu par ekskursijas rezultātiem, izmantojot iepriekš zināmus kritērijus. Skolotājs, citi klasesbiedri veic novērtēšanu. Metodiskais paņēmieni izmantojams nobeiguma vērtēšanai. Ja tiek gatavoti starpziņojumi par ekskursijas mērķu un uzdevumu definēšanu, ekskursijas sagatavošanu vai atsevišķu uzdevumu veikšanu, tad tas izmantojams arī kārtējās vērtēšanas veikšanai.
Darbu mape	Skolēns izveido noteiktā laika periodā (vērtēšanas mēnesī, semestrī, mācību gada laikā) izstrādātu darbu kopumu. Bieži darbu mapē tiek apkopoti skolēna labākie darbi, bet tajā var tikt ietverti arī citi pēc noteiktiem kritērijiem sagatavoti un atlasīti skolēna darbi. Darbu mape rāda skolēna kompetenci dažādās jomās (zināšanas par mācību saturu, prasmes, pašvērtēšana u.c.). Tajā uzkrājas pierādījumi par skolēna progresu laika gaitā, un šīs liecības ir detalizētākas un būtiskākas nekā vienkāršs iegūto atzīmju saraksts. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Dienasgrāmata	Skolēns noteiktā laika periodā (mēnesī, semestrī, visa mācību gada laikā) raksta savu mācīšanās vēsturi. Tā var tikt rakstīta brīvā vai strukturētā formā. Dienasgrāmatā var tikt atspoguļoti dažādi mācīšanās aspekti – izlasītās literatūras apraksti, veiktie novērojumi, aptaujas, intervijas, skolēna prasmju un mācību sasniegumu attīstība. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Eseja	Skolēni raksta eseju par konkrētu tematu, atbildot uz iepriekš noteiktiem jautājumiem, formulējot savu viedokli vai izvirzot argumentus par/pret. Esejas rakstīšana dod iespēju skolēniem demonstrēt savas zināšanas, argumentācijas prasmi, sava viedokļa formulēšanas prasmes. Eseja var tikt rakstīta stundas laikā, bet to var uzdot sagatavot mājās, tādējādi dodot skolēniem iespēju eseju vairākkārt pārrakstīt un uzlabot, turklāt tad laika ziņā skolēns nav tik ierobežots, viņš var, ja nepieciešams, konsultēties ar speciālistiem un izmantot uzziņu materiālus. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Grupās projekts	Skolēni strādā grupā, veicot projektu. Projekta darbs var ietvert arī projekta kriteriālās vērtēšanas kartes sagatavošanu, bet to var sagatavot skolotājs jau iepriekš. Pēc projekta īstenošanas, lai noteiktu tā rezultātu, skolēni aizpilda grupas darba novērtēšanas kriteriālo karti. Metodiskais paņēmieni piemērots nobeiguma vērtēšanas veikšanai. Ja tiek novērtēts skolēnu sniegums atsevišķu

Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri
	projekta posmu veikšanā, tad metodiskais paņēmieni izmantojams arī kārtējās vērtēšanas veikšanai.
Informācijas pārveide grafiskā/vizuālā formā	Skolēni apgūto informāciju pārveido diagrammā, shēmā, attēlā u.c. Skolēni, veicot informācijas pārveidi, demonstrē izpratni un prasmi strukturēt informāciju. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Jautājumi/atbildes stundas, temata, mācību gada sākumā/beigās	Jautājumi, kurus uzdod pirms vielas izklāsta, tā laikā un pēc tā, palīdz skolēniem apgūt šo vielu. Skolēni gūst daudz vairāk, ja jautājumi mudina viņus domāt, t. i., ja skolotāja uzdotie jautājumi prasa augstākā līmeņa domāšanas darbības. Uzdodiet jautājumus: <ul style="list-style-type: none"> • Kā tu novērtē savas zināšanas pirms stundas uzsākšanas? • Ko tu visvairāk gribētu uzzināt/iemācīties šajā stundā? • Ja tu varētu izteikt vienu atziņu/padomu par to, kā varētu uzlabot jūsu grupas šīs stundas darbu, kāds tas būtu? • Kādu atzīmi tu sev ieliktu par savu ieguldījumu šīs dienas stundā? • Cik procentu no tā, ko tu šodien mācījies, bija tev jaunums? • Kas ir pati nozīmīgākā lieta, ko tu šajā stundā iemācījies? • Kādi būtiski jautājumi palika neatbildēti? Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Multimediju prezentācija	Skolēns sagatavo uzstāšanos par paveikto, izmantojot vienu vai vairākus medijus (video, <i>PowerPoint</i> u. c.). Skolotājs vai klasesbiedri atbilstoši iepriekš zināmajiem kritērijiem novērtē prezentāciju. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Mutiska uzstāšanās	Skolēns klasesbiedriem un skolotājam sniedz verbālu ziņojumu par izstrādāto projektu, pamatojoties uz iepriekš noteiktiem kritērijiem. Skolēns var uzstāties viens vai iesaistīt prezentācijā arī citus skolēnus. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Mutisks pārbaudes darbs Intervija	Skolēns mutiski atbild uz jautājumiem, kurus uzdod (lasa) skolotājs. Intervija ir īpašs mutisko pārbaudes darbu veids. Intervija būs veiksmīga, ja intervētāji tai būs sagatavoti, būs noformulēti standartizēti jautājumi un vērtēšanas kritēriji, sagatavoti apstākļi intervijas veikšanai. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Novērošana	Skolēna zināšanas, apgūtās prasmes un attieksmes tiek novērotas un novērtētas mācību procesa laikā, izmantojot iepriekš noteiktus kritērijus. Novērojumu fiksēšanai var tikt izmantotas kritēriālās kartes, videoieraksti, audioieraksti,

Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri
	fotogrāfijas u.c. Metodiskais paņēmieni piemērots ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Pasākuma, darbības plāns	Skolēns viens pats vai grupā ir atbildīgs par kāda reāla pasākuma, darbības plāna izstrādi (bieži arī par tā īstenošanu). Plāns tiek sagatavots un novērtēts, balstoties uz iepriekš noteiktiem kritērijiem. Metodiskais paņēmieni piemērots nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Pašvērtējums	Skolēns pats novērtē savu sniegumu, prasmes un zināšanas, pamatojoties uz noteiktiem rezultatīvajiem rādītājiem. Parasti rezultatīvie rādītāji ir apkopoti novērtēšanas kartē un tajā tiek atstāta vieta plašākam vārdiskam skaidrojuma. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas un kārtējās vērtēšanas veikšanai.
Pāra darba novērtējums	Skolēni strādā pāri un novērtē viens otra vai kāda cita pāra dalībnieku sniegumu. Tiek novērtēts skolēna ieguldījums pāra darbā, aktivitāte, darba rezultāts. Parasti pāra novērtēšanai izmanto kritēriālo karti. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Piedalīšanās diskusijās (diskusija)	Tiek novērtēta skolēna līdzdalība diskusijā klasē – kā skolēns pauž savus uzskatus, piedāvā savas idejas, jautā, sniedz novērtējumu un apspriež temata pamatjēdzienus, attieksmes. Tiek novērtēts galvenokārt skolēna līdzdalības līmenis (aktivitāte) un komentāru kvalitāte. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās un nobeiguma vērtēšanas veikšanai
Praktiskā pielietojuma noteikšana	Skolēni saņem darba lapu, kurā uzrakstītas zināšanas, jēdzieni, prasmes, kuras skolēni apguvuši. Katram no tiem skolēni uzraksta praktisko pielietojumu, atbildot uz jautājumu – kad un kā to izmantot praktiski. Tādējādi ir iespējams novērtēt, vai skolēni patiešām izprot apgūto. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Praktisks demonstrējums	Skolēns klasei vai skolotājam demonstrē darbību (piemēram, rīcība, ja esi liecinieks kādam sodāmam incidentam uz ielas), ko apguvis. Skolēna sniegums tiek novērtēts atbilstoši iepriekš zināmiem kritērijiem. Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Rakstiska prezentācija (uzstāšanās)	Skolēns sagatavo projekta darbu rakstiskā formā, pamatojoties uz iepriekš zināmiem kritērijiem. Metodiskais paņēmieni izmantojams nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Rakstisks pārbaudes darbs	Skolēns rakstveidā izpilda testa (pārbaudes darba) uzdevumus. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Rezumēšana (secināšana)	Skolēni stundas/temata apguves noslēgumā izdara secinājumus par svarīgāko, kas apgūts. Skolēni saņem uzdevumu: “Ne vairāk kā trijos kodolīgos, lakoniskos teikumos rezumē, ko tu iemācījies par...!”

Vērtēšanas metodiskie paņēmieni	Piemēri
	Metodiskais paņēmieni izmantojams kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.
Sadarbības prasmju novērtēšana	Skolēni strādā nelielās grupās, lai veiktu mācību uzdevumu. Pēc darba pabeigšanas grupas dalībnieki kopā (viens grupas dalībnieks par vienu grupas biedru u. c.) aizpilda sadarbības prasmju vērtēšanas kritēriālo karti. Metodiskais paņēmieni izmantojams ievadvērtēšanas, kārtējās vērtēšanas un nobeiguma vērtēšanas veikšanai.

Izvēloties pārbažu saturu, ieteicams kombinēt formālās pārbaudes metodes (pārbaudes darbi rakstos) un autentiskās metodes, kurās nozīmīga vieta atvēlēta skolēna praktiskajam sniegunam (priekšnesumam), tādējādi nodrošinot gan apgūtā mācību satura kontroli, gan sasniegto mācību mērķu un uzdevumu konstatāciju. Uz mācību satura kontroli biežāk orientēta ievadvērtēšana un kārtējā vērtēšana. Nobeiguma vērtēšanā jāakcentē mācību mērķu un uzdevumu pārbaude.

Skolotājs savus veidotos darbus pārsvarā vērtē kritēriāli (vērtēšanas kritērijus nosaka skolotājs pats atkarībā no mācību priekšmeta satura un mācību procesa organizācijas vai saskaņā ar izglītības iestādes izstrādāto izglītības programmu, vai saskaņā ar 10 ballu skalas lietošanas nosacījumiem).

Mācību satura apguvei izmantojamie mācību līdzekļi un metodes

Mācību līdzekļi

Mācību procesā iespējams izmantot:

dažādas enciklopēdijas, vārdnīcas un citu uzziņu literatūru, plašsaziņas līdzekļos atspoguļoto informāciju, interneta resursus, kas palīdz bagātināt skolēnu zināšanas un izziņas darba pieredzi.

Mācību metodes

Skolotāja profesionālā meistarība, mērķtiecīga pedagoģiskā pieeja, mācību organizācijas forma, mācību metožu un paņēmieni izvēle ir izšķiroša, lai sasniegtu sociālo zinību mērķi – skolēnu gatavību pieņemt un īstenot sociāli atbildīgus lēmumus personiskajā, profesionālajā un sabiedriskajā dzīvē demokrātiskā sabiedrībā. Lai gan sociālo zinību apgūvē līdzīgi kā citos mācību priekšmetos iespējams izmantot ļoti dažādas metodes, tomēr jāapzinās, ka veiksmīga sociālo zinību apguve nebūs iespējama, saglabājot tradicionālo skolotājcentrēto mācīšanas veidu.

Lai sociālo zinību mācības būtu sekmīgas, skolotājam, plānojot mācīšanos un mācīšanu, jā rūpējas, lai sociālo zinību apguves procesā skolēni būtu aktīvi mācību procesa dalībnieki. Skolotājs var izmantot tradicionālu mācību vielas pasniegšanas metodi – lekciju –, bet līdztekus tai ir jānodrošina skolēnu iespēja pašiem risināt problēmas, tādējādi izmantojot jau esošās un apgūstot jaunas zināšanas un prasmes. Skolotājiem jānodrošina gan sociālo zinību mācību saturā ietvertu zināšanu, gan dzīvei nepieciešamo dzīves prasmju apguve, tāpēc, izvēloties mācību metodes, jāapsver, kā veikt abus šos uzdevumus.

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifikācija sociālajās zinībās	Piemēri
Apskats Skolotājs rosina izzināt situāciju par kādu jautājumu. Skolēni vāc informāciju, veicot aptauju, anketēšanu, uzzinot datus. Rezultātus apkopo rakstiskā apskatā.		Apkopo informāciju par saimnieciskajiem uzņēmumiem savā pagastā, pilsētā. Veido pārskatu par organizācijām Latvijā, kuras varētu sniegt palīdzību psiholoģiskas krīzes gadījumā. Skolēni intervē klasesbiedrus, lai noskaidrotu, kādu tautību bērni mācās viņu klasē un apkopo iegūto informāciju.
Āra nodarbības Skolotājs sagatavo jautājumus vai uzdevumus, uz kuriem var rast atbildi dabā. Skolēni novēro, veic mērījumus, pieraksta, klasē vai mājās sagatavo pārskatu par paveikto.	Mācību ekskursija Mācību ekskursija ir mācību organizācijas forma, kas dod iespēju dabiskos apstākļos novērtēt un izspēlēt dažādu priekšmetu parādības, procesus. Ekskursijām ir mācību un sociālie mērķi. Mācību	Mācību ekskursija “Ēnu diena”. Skolēni pēc iepriekšējas saskaņošanas apmeklē noteiktu darba vietu un 4 stundas vēro kāda darbinieka darba procesu, iepazīstas ar viņa veicamajiem pienākumiem, sagatavo ziņojumu un ziņo par pieredzēto citiem skolēniem.

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
	<p>ekskursija ir “vizīte” uz reālu notikumu vai darbības vietu, lai tās laikā iegūtu informāciju un padziļinātu mācību satura izpratni, palīdzētu integrēt dažādos mācību priekšmetos gūtās zināšanas un prasmes, veidotu skolēnu sociālās prasmes. Skolēnus sadala grupās. Katra grupa saņem uzdevumu, kurš jāveic ekskursijas laikā. Pēc ekskursijas grupas sagatavo pārskatu par paveikto un prezentē to pārējiem.</p>	
<p>Darbs ar tekstu</p> <p>Skolotājs piedāvā tekstus lasīšanai (atbilstoši skolēnu lasīšanas tehnikas apguves līmenim) vai ierakstītus tekstus audio un video kasetēs mācību uzdevumu veikšanai mācību stundā/mājās vai pašizglītībai. Skolēns iepazīstas ar tekstu un iegūst informāciju – veido jautājumus vai analizē, atbild uz jautājumiem atbilstoši mācību uzdevumam.</p>		
<p>Diskusija</p> <p>Skolotājs vai skolēni piedāvā apspriešanai kādu tematu, notikumu, jautājumu, problēmu, lai noskaidrotu uzskatu daudzveidību un/vai rastu iespējamās problēmu risinājumus, atbildes uz būtiskiem jautājumiem, izvērtējot dažādus faktus, viedokļus, pieredzi un perspektīvas. Skolēni (grupa vai visa klase) iesaistās domu apmaiņā, argumentēti aizstāvot savu viedokli. Pazīstami dažādi diskusiju veidi: diskusija debašu veidā, plenārdiskusija, paneļdiskusija, punktētā diskusija, piramidālā diskusija, debates, “Žetoni runāšanai”.</p>	<p>Debates</p> <p>Skolotājs vai skolēni piedāvā apspriešanai kādu apgalvojumu. Diviem skolēniem vai skolēnu grupām ir uzdevums argumentēti aizstāvēt divus pretējus viedokļus. Debates var organizēt kā sacensības, kas notiek pēc zināmiem noteikumiem.</p>	<p>Sarīkojiet debates par pretrunīgiem starptautiskās politikas jautājumiem!</p>
	<p>Paneļdiskusija</p> <p>Kompetenti (iepriekš sagatavojušies) dalībnieki (3–5) izsaka savu viedokli, diskutē pārējo dalībnieku klātbūtnē. Pēc noteikta laika (15–20 min) vadītājs uzaicina pārējos dalībniekus iesaistīties problēmas apspriešanā. Diskusijas nobeigumā vadītājs sniedz īsu kopsavilkumu.</p>	<p>Organizējiet paneļdiskusiju par tēmu “Ko Latvija ieguva/zaudēja, iestājoties Eiropas Savienībā?”!</p>

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifikācija sociālajās zinībās	Piemēri
	<p>Piramidālā diskusija</p> <p>Skolotājs vai skolēni formulē uzdevumu.</p> <p>Sākotnēji skolēni strādā individuāli, veicot uzdevumu, kas prasa izdarīt izvēles un pieņemt lēmumus. Pēc tam skolēni apvienojas pāros un apspriež pieņemtos lēmumus, tad turpina diskutēt četratā no visām izvēlēm izveidojot vienu kopēju. Tad diskusija turpinās lielākā grupā, līdz beidzot aptver visu klasi. Tiek pieņemts viens kopējs lēmums. Nobeigumā skolēni atgriežas pāros un izvērtē kopējo lēmumu un tā pieņemšanas gaitu.</p>	<p>Organizējiet piramidālo diskusiju par tēmu “Tavas un policijas tiesības aizturēšanas brīdī”!</p>
	<p>Plenārdiskusija</p> <p>Norit lielā grupā (10–30 un vairāk dalībnieku). Parasti diskusijas temats ir paziņots iepriekš. Diskusiju uzsāk ar apspriežamā temata noskaidrošanu, rosinājumu apspriest izvēlēto jautājumu. Diskusijas uzsākšanai var ar jautājumu vērsties pie kāda konkrēta cilvēka. Diskusijas vadītājs vada domu apmaiņu, rosina, lai izsakās pēc iespējas vairāk diskusijas dalībnieku, nosakot laika limitu, neļaujot nevienam dominēt. Noslēgumā diskusijas vadītājs veic rezumējumu, ja nepieciešams, izvērtē diskusijas gaitu.</p>	<p>Organizējiet plenārdiskusiju par tēmu “Vai es atbalstu nāvessoda atcelšanu?”!</p>
	<p>Punktētā diskusija</p> <p>5–6 dalībnieki apsēžas aplī telpas vidū, pārējie skolēni un skolotājs sēž ārējā aplī tiem apkārt un klausās. Skolēni un skolotājs vērtē diskutētājus pēc iepriekš zināmiem kritērijiem, piešķirot punktus par katra skolēna diskutēšanas prasmēm un individuālo ieguldījumu diskusijā.</p>	<p>Organizējiet punktēto diskusiju ētikā par tēmu “Kādām vajadzētu būt labām attiecībām ģimenē”!</p>
	<p>Žetoni runāšanai (kooperatīvā mācīšanās)</p> <p>Katram skolēnam tiek izdalīts žetons. Piedaloties diskusijā, skolēns drīkst izteikties tad, ja noliek savu žetonu galda vidū. Skolēns nedrīkst runāt otrreiz,</p>	

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
	<p>iekams visi nav izteikušies, t. i., kamēr visi žetoni nav galda vidū. Tad žetonus izdala vēlreiz.</p> <p>Noteikumus var variēt, piemēram,</p> <ul style="list-style-type: none"> • runāt drīkst tikai vienu minūti; • tiek atļauti jautājumi ar “vai” un atbildes “jā/nē”, neievērojot žetonu; • katram skolēnam ir vairāki žetoni; • žetoni var būt dažādās krāsās – dažādiem diskusijas mērķiem (lai minētu piemērus, lai kādu uzslavētu vai uzmundrinātu, lai lūgtu tuvākus paskaidrojumus u. tml.). 	
<p>Eseja</p> <p>Skolotājs aicina skolēnus pēc noteiktas struktūras veidot rakstu darbu par noteiktu tēmu.</p>	<p>Argumentētā eseja</p> <p>Dots apgalvojums, kuram jāatrod 3 apstiprinoši vai 3 noliedzoši argumenti. Katrs arguments jāpapildina ar vismaz trim teikumiem. Pēc tam jāuzraksta secinājums, pamatojoties uz aplūkotajiem argumentiem.</p> <p>Piekrītu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. <p>Secinājums</p>	<p>Uzraksti eseju par tēmu “Kāda ir tava attieksme pret Latvijas iestāšanos NATO?”!</p> <p>Uzdevums:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uzraksti trīs argumentus– ko Latvija iegūst, iestājoties NATO! 2. Uzraksti trīs argumentus– ko Latvija zaudē, iestājoties NATO! 3. Laikrakstos un citos plašsaziņas līdzekļos atrodi atbilstošus faktus sava viedokļa pamatošanai! 4. Secinājumā pieņem lēmumu un to pamato!
<p>Intervija/aptauja</p> <p>Skolotājs uzdod skolēniem iegūt informāciju rakstiski (anketēšana) vai mutvārdos (intervija) – iztaujāt par noteiktu tematu vienu vai vairākus cilvēkus. Skolēni pēc sarunas apkopo rezultātus un veido secinājumus.</p>		<p>Intervē trīs dažādu paaudžu cilvēkus (piemēram, vecvecākus, vecākus, savus vienaudzus) par to, kāda bija/ir viņu izpratne par labu uzvedību tad, kad viņi gāja/iet skolā!</p> <p>Aptaujā savus tuviniekus, kā viņi izvēlējušies savus dzīvesbiedrus!</p> <p>Intervē kādu cilvēku, kurš nesen ieguvis Latvijas pilsonību!</p>
<p>Grafiskais organizators Tabula</p>		<p>Izveido savas dzimtas ciltskoku!</p>

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
<p>Tabulās var atainot attiecības, struktūru un procesus. Tabulas var veidot, vācot informāciju no rakstītiem avotiem par kādu tēmu, lai labāk izprastu teksta struktūru vai pēc tam veiktu radošu vispārinājumu, klasifikāciju, izdarītu secinājumus vai vienkārši apzinātu situāciju kādā jomā. Tabulu var veidot, veicot pētījumus, aptaujājot sabiedrību un fiksējot atbildes. Uzskatāmais informācijas izkārtojums ļauj ietaupīt laiku, uzlabot plānošanas procesu.</p>		
<p>Grafiskais organizators Venna diagramma</p> <p>Šo diagrammu lieto kopīgā un atšķirīgā noteikšanai un jēdzienu definēšanai.</p> <p>Venna diagrammu zīmē kā divus vai trīs aplis, kuri pārklājas. Tas ir veids, kā parādīt un aprēķināt attiecības starp grupām, kategoriju kopām, skaitļiem. Apkopojot informāciju, to var izmantot dažāda rakstura attiecību parādīšanai. Daļās, kuras nepārklājas, raksta atšķirīgo, daļās, kurā apli pārklājas – kopīgo.</p>		<p>Attēlo Venna diagrammā divu sociālo lomu – laba skolēna un laba drauga – raksturīgākās īpašības.</p>
<p>Grafiskais organizators Domu karte</p> <p>Šādi var gan apkopot iegūto informāciju, gan atsaukt atmiņā zināmo pirms jauna temata sākšanas, papildināt informāciju apguves procesa laikā, gan uzskatāmā veidā atspoguļot savas idejas. Lapas centrā ieraksta tēmu un apvelk ap to apli. Ar atzariem savieno tēmu un apakštēmas. Šiem atzariem piezīmē zariņus, pie kuriem pieraksta atslēgas vārdus, kuri saistās ar apakštēmu. Arī šīs saites var sazarot tālāk.</p> <p>Domu kartes palīdz strukturēt domas gaitu: sāk ar vispārīgo (tēmu), pāriet uz konkrēto (apakštēmu)</p>		<p>Izveidojiet domu karti "Kādām sociālās regulācijas formām ir pakļauts cilvēks, dzīvojot mūsdienu sabiedrībā"!</p>

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
un tikai tad iedziļinās detaļās.		
<p>Jautājumi/Atbildes</p> <p>Skolotājs vai skolēni mutvārdos vai rakstiski uzdod jautājumus par noteiktu tematu un atbild uz tiem. Skolotājs māca uzdot daudzveidīgus jautājumus.</p>		<p>Dots teksts. Skolēni to izlasa un sastāda visdažādāko jautājumu sarakstu, kas radušies, lasot tekstu. Tad visi kopā sagrupē jautājumus tematiskos blokos. Skolēnus sadala tik grupās, cik jautājumu bloki izveidoti. Katra grupa gatavo atbildes uz pašu uzdotajiem jautājumiem, darba nobeigumā skolēnu grupas prezentē sasniegto.</p>
<p>Lomu spēle</p> <p>Skolotājs rakstiski vai mutiski piedāvā skolēniem mācību situācijas aprakstu (to iespējams atveidot lomās). Skolēni iejūtas atveidojamajās lomās atbilstoši uzdevumam. Pārējie skolēni var vērot, pierakstīt un vērtēt, lai pēc situācijas izspēlēšanas piedalītos diskusijā.</p>		<p>Piedalies lomu spēlē “Pirmā palīdzība”!</p> <p>Izspēlējiet lomu spēli “Piedāvājums – atteikums”!</p> <p>Organizējiet lietišķo spēļu ciklu “Darba intervijas”!</p> <p>Izspēlējiet vēlēšanu simulāciju “Parlaments”!</p>
<p>Pētījums (skolēnu zinātniski pētnieciskais darbs)</p> <p>Skolotājs vai pats skolēns formulē problēmu vai jautājumu, kas jāizpēta, lietojot zinātniskās izziņas metodes. Skolēns patstāvīgi vāc informāciju, veic eksperimentu, pieraksta rezultātus, apkopo informāciju, izklāsta pētījuma rezultātus (parasti rakstveidā).</p>		<p>Izpēti kādas politiskās partijas vēsturi!</p> <p>Izvērtē priekšrocības un nelabvēlīgās sekas, iestājoties Eiropas Savienībā!</p>
<p>Prāta vētra</p> <p>Skolotājs vai skolēni izvirza jautājumu vai problēmu, vai iepazīstina ar tematu. Skolēni izsaka iespējamās atbildes, idejas, būtiskus vārdus u. tml., uzmanīgi klausoties, papildinot, bet nekommentējot un nevērtējot citu idejas.</p>		<p>Uzsākot jebkuru sociālo zinību tēmu, savāciet idejas, ko skolēni zina par šo tēmu!</p> <p>Apkopojiet idejas, piemēram, kāds varētu būt grupas temats, kur doties mācību ekskursijā!</p>
<p>Problēmu risināšana</p> <p>Skolotājs vai skolēni formulē problēmu vai jautājumu, uz kuru jārod atbilde. Skolēni precizē problēmjaudājumu, izdomā risinājuma plānu, īsteno</p>		<p>Atrodiet skolas ikdienas dzīvē situācijas, kuras ietver ētiska rakstura problēmas, un risiniet tās atbilstoši dažādām vērtību sistēmām (humānismam, kristietībai, folklorai)!</p>

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifikācija sociālajās zinībās	Piemēri
to, izvērtē rezultātu, vai tas ir uzdotās problēmas atrisinājums un vai problēmu varētu risināt citādāk.		Apspriediet grupās, kā uzlabot savstarpējās attiecības klasē un pārvarēt domstarpības!
<p>Projektu metode</p> <p>Skolotājs palīdz skolēniem formulēt projekta mērķi, izveidot darba grupas, sniedz atbalstu projekta izveidē. Skolēni grupā formulē idejas un jautājumus, iegūst informāciju, pēta un risina problēmas, apkopo darba rezultātus un iepazīstina ar tiem pārējos skolēnus.</p>	<p>Izpētes projekts</p> <p>Izpētes projekta mērķis ir iegūt un sistematizēt informāciju vai noskaidrot, izzināt kādu problēmu.</p>	<p>Izstrādājiet vēsturiskas izpētes projektu “Skolas iekšējās kārtības noteikumi gadsimtu gaitā”!</p> <p>Izstrādājiet izpētes projektu “Mūsu klases vecāku profesijas”!</p> <p>Izstrādājiet izpētes projektu “X pilsētas (novada, ciema) skolotāja (pašvaldības darbinieka, zemnieka u. c.) sociālais portrets”!</p>
	<p>Darbības projekts</p> <p>Darbības projekta mērķis ir veikt reālas, praktiskas, tiešas, konkrētas izmaiņas klases, skolas, vietējās sabiedrības, valsts vai starptautiskā mērogā.</p> <p>Darbības projekti ļauj skolēniem līdzdarboties nozīmīgu lokālu un plašas nozīmes sabiedrisku problēmu risināšanā, tādējādi saistot mācības ar dzīvi un attīstot skolēnu sociālās pētniecības prasmes, prasmi pieņemt atbildīgus lēmumus.</p>	<p>Izveidojiet mācību firmu, kura skolā nodarbojas ar datorzinību fakultātvu mācīšanu sākumskolas skolēniem!</p> <p>Organizējiet jauniešu sabiedrisku organizāciju, kura vietējā sabiedrībā nodarbojas ar sociālu palīdzību veciem un vientuļiem cilvēkiem!</p> <p>Organizējiet akciju “Skolas bibliotēkas grāmatām – otru dzīvi!”</p> <p>Izstrādājiet projektu “Traumu profilakse mūsu skolā” un realizējiet to praktiski!</p>
<p>Radošais seminārs</p> <p>Radošais seminārs ir grupu darba metode, kuras gaitā izšķir trīs posmus: kritikas, iztēles jeb vīziju, vīzijas izvērtēšanas un plānošanas posms.</p> <p><i>Kritikas posmā</i> notiek pētāmā objekta, parādības vai procesa kritiska izvērtēšana, atklājot tā pozitīvās un negatīvās iezīmes. Izvērtēšanai izmanto prāta vētru, dažādus informācijas pieraksta grafiskos paņēmienus.</p> <p><i>Iztēles posmā</i> tiek veidota semināra dalībnieku vīzija par optimālu pētāmo objektu, parādību vai pētāmā procesa norisi. Vīziju attēlo zīmējumos, shēmās vai citādā vizuālā veidā.</p>		

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
<p><i>Plānošanas posmā</i> dalībnieki izvērtē vīziju un izstrādā plānu, kā to sasniegt. Plānam jānodrošina atbildes uz jautājumiem, ko, kas, kā un kad darīs. Norises laikā tiek ievēroti grupu darba noteikumi.</p>		
<p>Saruna (mācību dialogs)</p> <p>Skolotājs vai skolēns formulē uzdevumu, nosaka, cik ilgi runā viens runātājs, paziņo runātāju un klausītāju maiņu, uzdod jautājumus un virza sarunu, pamatojoties uz saņemtajām atbildēm. Pārējie skolēni iesaistās sarunā atbilstoši noteikumiem. Dialoga nobeigumā analizē sarunas rezultātu.</p>		<p>Organizējiet sarunu par jautājumiem:</p> <p>Kas ietekmē veselību?</p> <p>Kur atrast informāciju par rīcību nelaiemes un vardarbības gadījumos?</p> <p>Kādās sabiedriskajās norisēs tuvākajā apkārtnē tu vari piedalīties?</p> <p>Kāpēc jāpiedalās vēlēšanās?</p> <p>Risini dialogu par tēmu “Kādi cēloņi var veicināt atkarības vielu lietošanu?”! Saruna ilgst 10 minūtes, un tās dalībnieki ir izveidojuši nepieciešamo pamatu turpmākai atkarības jautājumu apspriešanai.</p>
<p>Situāciju izspēle</p> <p>Skolotājs rakstiski vai mutiski piedāvā skolēniem reālas situācijas aprakstu. Skolēni risina šo situāciju, uzņemoties dažādus situācijai atbilstošus pienākumus un izspēlējot tos. (Simulāciju raksturo lielāka nenoteiktība, elastīgums un sarežģītība, salīdzinot ar lomu spēli.)</p>		<p>Situācijas “Kā tu rīkosies?” izspēle. Doti situāciju apraksti, kuru dalībnieka lomā skolēniem jāiejūtas (piemēram, tavu draugu uz ielas aizskar un tu gribi viņu aizstāvēt; ekskursijas laikā tu esi apmaldījies svešā pilsētā; tu esi aizbraucis pie radniekiem svešā pilsētā, bet viņu nav mājās).</p>
<p>Situācijas analīze</p> <p>Skolotājs vai skolēns rakstiski vai mutiski piedāvā skolēniem reālas situācijas aprakstu un uzdod atbildēt uz jautājumu vai jautājumiem par šo situāciju. Skolēni pārrunā (dažkārt arī novēro), analizē, pieraksta, secina, veido kopsavilkumus vai ieteikumus.</p>		<p>Situācija. Skolas sarīkojumā skolēnam nepieciešama ārsta palīdzība, jo viņš lietojis apreibinošas vielas. Apspriediet skolotāju, vecāku un klasesbiedru iespējamo un vēlamu rīcību!</p> <p>Atrodiet situāciju (no pieredzes, filmas, grāmatas u. c.), kurā ir vairākas pretrunīgas ētiskās izvēles un rīcības iespējas! Apspriediet iespējamās risinājumus!</p>

Metode, tās skaidrojums	Metodes specifika sociālajās zinībās	Piemēri
<p>Spēles</p> <p>Skolotājs ir sagatavojis atbilstošajam tematam vai konkrētajai stundai tematiski atbilstošu galda spēli vai kustību spēli un iepazīstina ar tās noteikumiem skolēnus. Skolēni iesaistās spēlē. Spēles sagatavošanu pēc skolotāja norādījumiem var veikt arī skolēni.</p>		<p>Izdomājiet spēli, kurā būtu jādarbojas ar spēļu naudu un spēlējiet to klasē!</p> <p>Organizējiet spēli “Slepenais draudziņš”! Pēc spēles apspriediet, kā jutāties, ko ieguvāt, ko izpratāt!</p>
<p>Stāstījums (izklāsts, lekcija)</p> <p>Skolotājs vai skolēns izklāsta kāda temata saturu, tas var būt kādu ideju, viedokļu, faktu, teoriju vai notikumu izklāsts. Skolēni klausās, veido pierakstus un jautā atbilstoši uzdotajam uzdevumam.</p>		
<p>Vizualizēšana</p> <p>Skolotājs vai skolēni izmanto vai patstāvīgi izveido dažādus simboliskus uzskates līdzekļus – domu kartes, shēmas, diagrammas, tabulas, plānus, kartes, zīmējumus u.c. (Simboliskie uzskates līdzekļi ir īstenības objektu attēli ar vārdu, simbolu un krāsu palīdzību.)</p>		<p>Uzzīmē (izveido kolāžu u. c.), kāda izskatās tava “laimīgā zeme”!</p> <p>Izmantojot savus novērojumus, veido komiksu/zīmējumu par sociālās vides ietekmi uz garīgo veselību!</p>

SOCIĀLĀS ZINĪBAS 1.–9. KLASEI
Mācību programmas paraugs
Atbildīgā par izdevumu – S. Falka
Mācību priekšmetu programmas paraugu
aizliegts izmantot komercdarbībai!
© Izglītības satura un eksaminācijas centrs, Rīga 2007

Ar labojumiem 2010.gada septembrī
Valsts izglītības satura centrs, aktualizēta un pilnveidota 2014